MEKANISKA MÄNNISKOR

Lilla Augustpriset 2001

MEKANISKA MÄNNISKOR

Juryn för Lilla Augustpriset 2001 har bestått av:

DAG HERNRIED, ordförande, förläggare

JOHANNA BERGLUND, journalist

MARIA LUNDMARK, marknadsdirektör, Svenskt Papper

MARIE LUNDQUIST, författare

INGER RAMQVIST, redaktör, Posten

MARIE-LOUISE WENTZEL, adjunkt

SUZANNE ÖHMAN-SUNDÉN, förläggare

JON JORDÅS, ELIN GRELSSON, JENNY HULT,
MARIA KATERINE LARSSON, MOA-LINA CROALL,
ANNELIS JOHANSSON, SANDRA LUNDBERG,
MOA LUNDGREN

MEKANISKA MÄNNISKOR

RABÉN & SJÖGREN

Copyright © 2001 respektive författare
Svenska Förläggareföreningen och Rabén & Sjögren Bokförlag
Omslag och grafisk form: Gun-Britt Stjernstedt
Tryckt hos STC i Avesta AB, Avesta 2001
Omslaget är tryckt på Incada Excel 230 g
och inlagan är tryckt på Lessebo Bok Gultonat 100 g
från Svenskt Papper
ISBN 91-29-65635-4
www.raben.se

Rabén & Sjögren Bokförlag ingår i
P. A. Norstedt & Söner AB, grundat 1823

Innehåll

Förord 7

FACKLITTERÄRA AVDELNINGEN

JON JORDÅS • Mekaniska människor *9*
ELIN GRELSSON • En demokrati till salu ... *25*
JENNY HULT • Vad är marknadsföring? *41*

SKÖNLITTERÄRA AVDELNINGEN

MARIA KATERINE LARSSON • Underpojken . *53*
MOA-LINA CROALL • Bättre än Askersund .. *81*
ANNELIS JOHANSSON • Lilla vackra Anna .. *99*
SANDRA LUNDBERG • Självbiografi *123*
MOA LUNDGREN • Välkommen, glöm inte skoskydden *129*

Förord

Lilla Augustpriset är till för alla skrivglada ungdomar i gymnasieåldern. Till årets omgång har ungefär 500 bidrag kommit in.

Att sitta i juryn är spännande. Bidragen har en stor spännvidd. Visst kan det märkas att många låtit sig inspireras väl mycket av tevesåpor. Andra skriver personligt och engagerande om känsliga saker. Våld och ond, bråd död dominerar många bidrag, medan andra betonar livets möjligheter och hoppets nödvändighet.

Som alltid har vi i juryn när vi läser och bedömer bidragen ingen aning om vilka som skrivit dem. Som den uppmärksamma läsaren ser har det i år lett till att vi i denna bok ånyo får stifta bekantskap med en av förra årets deltagare: specialgrattis till för andra gången hedersomnämnda Moa-Lina Croall.

I boken presenteras de vinnande bidragen och de som fått hedersomnämnande.

Det förlag som i år står för redaktionell bearbetning och utgivning av boken är Rabén & Sjögren.

Slutligen ett stort tack till alla som skickat in bidrag. Det är roligt att ta del av era skriverier. Och kom ihåg: Alla kan inte komma med i boken.

Kom igen nästa år!

Stockholm i oktober 2001

Dag Hernried
Juryordförande

FACKLITTERÄRA AVDELNINGEN

•

JON JORDÅS

Mekaniska människor

Jag vill egentligen inte skriva den här essän, och du vill nog egentligen inte läsa den. Den väcker farliga tankar i medvetandet hos var och en som förstår idén bakom resonemanget, så allra enklast och bäst för dig (om du inte redan är olycklig nog att känna till de här tankegångarna) vore att helt enkelt inte läsa vidare. Alternativt skulle jag själv kanske kunna sluta skriva här.

Men eftersom du som läsare nu sitter där och låter din blick oskyldigt svepas med den förrädiska strömmen av ord, så har jag tydligen slutfört denna argumentation, och som vi ska se så kan jag faktiskt knappast anklagas för det; mitt författande av denna essä var bestämt i förväg på samma sätt som händelserna alltid varit – och alltid kommer att vara.

Låt oss börja från början. Du som läsare känner förstås till naturlagarna. Tack vare exempelvis tyngdlagen vandrar såväl vi som kineserna tryggt med båda fötterna på jorden. Med hjälp av lagen om energiprincipen omvandlar vi energin hos vinden eller hos kärnpartiklar till elektricitet, och någonting som verkligen fascinerar med dessa naturlagar är deras exakthet. ”Gud spelar inte tärning”, förkunnade Albert Einstein, och syftade på att materian inte gör någonting slumpmässigt; det finns alltid en eller flera bestämda orsaker bakom varje verkan (och denna verkan blir en ny orsak

– och så vidare i all oändlighet). Även om vissa naturfenomen är mer komplexa och svåröverblickbara än andra så har vi hittills inte träffat på något som står över naturlagarna. Visserligen finns det berättelser om fakirer och magiker som kan upphäva tyngdlagen och sväva fritt, eller förstöra föremål för att sedan återskapa dem, men ingen av dessa myter tycks vara något annat än symboliska fiktioner, möjliggjorda med visuella trick. Sanningen är i stället den att vi lever i en värld som styrs av lagar lika bestämda som obönhörliga. Tänk dig verkligheten som ett biljardbord! En stöt med en viss hastighet och riktning kommer att leda till verkningar för de andra kulorna på biljardbordet. På grund av mikroskopiska ojämnheter i biljardbordet som stör kulans färd så kan det vara svårt för oss betraktare att fastslå vad som kommer att hända (detta är den berömda kaosteorin) – men även om vi inte kan förutsäga exakt vilka verkningar vår stöt kommer att ge, så är en sak säker: den kan aldrig kringgå materians lagar. Ingen (utom möjligen Diego Maradona) skulle påstå att någon annan makt än naturlagarna styrde kulans väg över biljardbordet. Tanken att allt omkring oss utgörs av kausalitet (orsak och verkan) benämns determinismen.

Nu kanske du som läsare börjar bli trött på dessa naturvetenskapliga självklarheter: denna text har i så fall utgjort orsaken till att otålighetshormoner utsöndras. Kanhända börjar du i stället bli spänd på vad som

komma skall; då har denna text givit upphov till en annan typ av sinnesstämning. Neurobiologerna, som studerar människohjärnan, har hittat miljarder hjärnceller som kommunicerar med varandra genom blixtsnabba elektriska impulser och kemiska reaktioner. Ponera att jag plötsligt slänger in ett oväntat begrepp här i texten (rosa elefant), så leder det oundvikligen till att du kommer att tänka på en rosa elefant – trots att en sådan inte ens existerar. Nervimpulser som representerar färgen rosa integreras med minnesbilden elefant. De elektriska impulserna i denna process kan du inte styra. Även om du försökte värja dig mot elefanten som kom klampande i sin rosa utstyrsel skulle du inte lyckas. Du är just nu passiv mottagare, ett offer för texten, som i sin tur är ett offer för min orsak (eller verkan, om man så vill).

I andra situationer tänker vi oss dock att vi inte är offer, utan att vi tvärtom verkligen kan välja, fatta självständiga beslut. Du kanske exempelvis velar mellan att gifta dig eller inte, eller (mindre allvarligt) mellan att gå ut en kväll och att stanna hemma. Om du då bestämmer dig för att stanna hemma, säger du: ”Jag hade förstås kunnat välja att gå ut i stället”, och då menar du att om vi kunde spola tillbaka tiden till exakt samma situation, skulle du ha kunnat fatta ett annorlunda beslut. Du menar att du är fri och kan fatta vilket beslut du vill. Det skulle kunna bli det ena likaväl som det andra.

Men är du verkligen säker på det? Tänk efter: Vilka långtgående följder får determinismen för oss människor? Jo, om orsak föregår verkan och all materia lyder under bestämda naturvetenskapliga lagar, uppstår följande skrämmande tanke även vår hjärna består ju av materia, och det finns ingen anledning att tro att andra lagar skulle gälla för materian inuti våra huvuden än för materian i övrigt. Du kanske anar vartåt det lutar … De elektriska impulser som styr vårt handlade är lika determinerade som rörelsen hos kulorna på vårt biljardbord! Det innebär att alla våra handlingar och beslut i själva verket är förutbestämda, och att vår fria vilja är en illusion. Om du nu skulle upphöra med att läsa texten och i stället ägna några minuter åt att elda upp ditt köksbord så skulle det inte vara ett fritt val av dig, utan en logisk handling determinerad av materialistiska processer i din hjärna …

Även om detta kan låta lustigt så är det en fruktansvärd slutsats. Men innan vi går in på vilka förödande konsekvenser denna verklighetsuppfattning får, bör vi undersöka om det finns några motargument. Många har nämligen försökt undkomma denna själens ofrihet genom olika resonemang.

Den franske filosofen Descartes hävdade att kropp (påverkad av determinismen) och själ (medvetandet, viljan, inte påverkad av kroppen) är två separata substanser. Determinismen skulle då visserligen gälla för kroppen, men själen skulle kunna bryta in och utföra

fria, självständiga handlingar. Denna tudelning av medvetandet kallas för dualismen, och utgör en räddningsplanka för vår frihet. Ty om du ska fatta ett beslut, som i exemplet att gå ut eller stanna hemma, griper den fristående själen (ditt jag) in och fattar ett självständigt beslut. På så sätt är din vilja fri och opåverkad av materians mekaniska lagar.

Men redan Descartes råkade ut för de svårigheter som sedan dess följt dualismen: han hade stora svårigheter att förklara hur denna växelverkan, som i så fall skulle ske mellan kropp och själ, egentligen går till. Vissa filosofer försökte lösa problemet genom att benämna det själsliga som ett epifenomen – ett fenomen utan egen kraft – och därför oförmöget att påverka någonting materiellt. Påverkan går enligt denna teori bara i riktningen från kropp till själ. Men vad blir det i så fall av vår frihet om själen inte kan påverka våra handlingar?

Nobelpristagaren John C. Eccles menar att själen visst kan påverka kroppen, och att den använder hjärnan som ett hjälpmedel. Han har dock inget svar på var själen finns gömd, bara att den är icke-materiell. Men här kommer det avgörande motargumentet mot dualismen. Om denna icke-materiella substans skulle ingripa i hjärnans materialistiska maskineri, måste den bryta mot den naturvetenskapliga energiprincipen som gäller för all materia: att energi inte kan nyskapas, bara omvandlas. Min egen slutsats är att dualismen är om inte felaktig så åtminstone mycket osannolik.

Alternativa synsätt till dualismen är olika former av monism, till exempel identitetsteorin, som innebär att varje medvetandeprocess är identisk med kemiska och elektriska impulser i hjärnan. Dessa impulser uppstår enligt materialismens teorier om kausalitet och enligt modern hjärnforskning inte av sig själva, utan uteslutande på grund av andra impulser – som i sin tur uppkommit antingen genom sinnesintryck utifrån eller genom kontakt med redan existerande impulser. Visserligen finns det så kallade psykiska processer, men de är inte kopplade till någon själ. För att påvisa detta erinrar forskarna om hur känslig hjärnan är för droger och elektriska impulser utifrån. Denna form av monism stöder alltså teorin att hjärnan bara är en materialistisk maskin – om än mycket avancerad – och att vi alla bara är en sorts mekaniska människor, levande automater.

Vi har nu konstaterat att ingen ens har kommit i närheten av att spåra ”själens” idealistiska existens. Därför menar jag att vi – innan vetenskapsmännen överbevisar oss – får acceptera det faktum att hjärnan enbart består av materia och lyder under samma lagar som all annan materia.

Alla människor som kommer determinismens konsekvenser på spåren (troligtvis även forskarna själva) finner dem mycket skrämmande. Att människans ”självständiga medvetande” och förmåga till självreflektion, utveckling och ansvar bara är determinerade

elektriska impulser ingår oftast inte i frågeställarens världsbild.

Låt oss se hur fel det kan bli även för kloka filosofer som vill undkomma determinismens läskiga konsekvenser. Samma resonemang återfinns i flera böcker; här betraktar vi Lars Mouwitz i hans lärobok *Filosofi*.

Först konstateras att idén om den fria viljan faller om determinismen gäller för alla materiella processer, men för att försvara människans frihet tillfogas sedan oväntat:

> Kanske är det i stället så att idén om den fria viljan förutsätter någon form av determinism. Våra beslut bör väl vara determinerade av våra överväganden som i sin tur grundas på våra värderingar och vår syn på verkligheten. Vi antar också att våra handlingar ska determinera i vissa konsekvenser som vi försöker förutse i vårt ”fria val”.

Här vanvårdas ordet determinism på ett katastrofalt sätt. Citatet säger att ett fritt beslut leder till en bestämd verkan och kallar denna verkan för ”någon form av determinism”. Alla som använder ordet determinism på det sättet har uppenbarligen fått det hela om bakfoten. Det hemska med determinismen är ju att inte endast vår verkan, utan även vår orsak – våra beslut och våra överväganden – inte är fria, utan förutbestämda. Detta kan tyckas skrämmande, men man kommer inte undan genom att använda ordet på ett felaktigt sätt. All vår erfarenhet av världen säger oss att orsak–verkan gäller, och det finns faktiskt ingen anled-

ning att tro att det inte också skulle gälla i våra huvuden, även om vi finner det obehagligt. Jag menar att vi redan nu måste utröna de viktigaste konsekvenserna av determinismen, för annars blir slaget som kommer bara ännu hårdare.

Så låt oss nu gå vidare med den hisnande tanken att medvetandet är materiellt. Om detta stämmer är den deterministiskt materiella slutsatsen ofrånkomlig: orsak föregår verkan, och om vi känner till impulsernas rörelser i ett visst ögonblick, kan vi sedan teoretiskt förutsäga vad som kommer att hända. Detta gäller allt och alla. Vi har hittills inte sett några bevis på att vi skulle stå över naturlagarna. I klartext: om vi kände till samtliga faktorer i universum skulle vi kunna förutsäga allt. Det är alltså inte ens lönt att fråga sig om viljan föregår verkan på materian. Viljan är nämligen också materia.

Detta synsätt skulle få förödande verkan på hela vårt samhälle. Föreställ er rättssalen:

– Ja, jag begick brottet, men jag kunde hjälpa det eftersom jag var determinerad att göra det.

– Vi förstår. Och eftersom historien som helhet också är determinerad behöver vi inte ens ha de här förhandlingarna. Det är ju även förutbestämt hur vi kommer att döma.

Och föreställ er den stackars försökspersonen, som ska försöka bevisa för forskarna att han har en fri vilja. Han sitter i ett slutet rum, bevakad av en kamera, iso-

lerad. Alldeles nyss har forskarna satt elektroder på hans huvud och samlat in all nödvändig information om de elektriska impulsernas rörelser. Framför sig har han nu tio ark i olika färger som han ska numrera precis som han vill – han ska försöka göra det alldeles fritt. Forskarna har dock redan, genom att studera hans "vilja", hans elektriska impulser, fastslagit exakt vad han kommer att göra. Och nu sitter den stackaren där och ska försöka bevisa existensen av sin fria vilja genom att låta den fria själen gripa in och göra någonting oväntat! Kanske ska han numrera det svarta arket som nummer ett, trots att han avskyr svart? Eller ska han kanske vägra utföra uppgiften och riva sönder alla papperen? Men tyvärr, även dessa "oväntade" impulser har forskarna förutspått; de är ju också en del av den materiella viljan!

Så jag skriver: Ett medvetande är som vilket annat system i rörelse som helst.

Denna sats, som enligt min mening är den absolut troligaste förklaringen på all medvetande/materia-problematik (och troligen skulle Ockham hålla med mig, som med sin rakkniv skar bort allt onödigt och värdesatte enkelheten), bär som vi sett med sig nästan ofattbara konsekvenser: ett medvetandes processer går att förutsäga och världen är ett maskineri där vi går runt som robotar. Detta ställer naturligtvis (som vi såg i rättssalen) begreppet ansvar i en ny dager. Ansvar förutsätter ju frihet, men vi kan inte styra våra elektriska

impulser, och alla torde väl hålla med om att man inte kan vara ansvarig för det man inte kan påverka. Svaret är alltså givet: vi har inget ansvar; det är omöjligt eftersom vi inte är fria. Kollaps för rättssystemet! Kollaps för idén om den självständiga människan! Gå och elda upp ditt köksbord eller varför inte din grannes; du kan ändå inte hållas ansvarig för dina idéer! Om du bestämmer dig för att stanna hemma i kväll så var det förutbestämt och omöjligt att ändra på, men om du å andra sidan verkligen gick ut så var ju också det förutbestämt. Den fria viljan finns inte, den är bara en illusion. Och vi är inget annat än biologiska maskiner. Stackars, stackars mekaniska människor, som fått denna illusion av fri vilja och ansvar. Stackars oss.

Det finns en liten parentes som är passande att ta upp här mitt i (den determinerade) känslostormen. Vissa forskare hävdar nämligen att det finns en ren slump på mikronivå – att atompartiklarnas rörelser i viss mån är slumpartade. Detta lilla halmstrå skulle kunna vara vår frihet. Men tyvärr – detta är i mina ögon ett helt felaktigt resonemang av två orsaker. För det första därför att det alltjämt bara är en hypotes. Fysikerna har än så länge inte hittat något mönster för vissa speciella rörelser på mikronivå, men sådant har dock hänt förut i den naturvetenskapliga historien, och lösningen kommer kanske så småningom. För det andra: om det nu skulle vara så att ”verklig slump” faktiskt existerar på mikronivå så hjälper det inte oss. Det är ju inte vi som

med vår vilja styr denna slump, så det skulle bara innebära att vi är styrda av slumpen i stället för determinismen. Samma fångenskap med den lilla skillnaden att vårt beteende inte går att förutsäga lika lätt – men vi är fortfarande verkligen inte fria …

Vi kan dock dra en lättnadens suck när det gäller förutsägelserna av vårt predestinerade beteende, ty även om determinismen gäller så kommer ingen någonsin att kunna samla in information om precis allt i universum, inte ens allt på jorden. Vindar som slår emot oss och inverkar på vårt handlande måste ju förstås tas med i en sådan ekvation – och vädret går ju som bekant inte och kommer troligen aldrig att gå att förutspå mer än ett par dagar framåt i tiden. Vårt komplicerade medvetande med dess virrvarr av elektriska impulser och kemiska processer torde vara ännu svårare att spå i. Så att någon med hjälp av denna deterministiska teori skulle kunna göra några förutsägelser i makroskala förefaller högst otroligt. Slutsats: våra handlingar skulle (möjligen) förutsägas om vi är isolerade i ett laboratorium – som vi såg i vårt tidigare exempel med pappersarken – men aldrig i makroskala.

Konklusionen är följande:

Du har ingen fri vilja.

Du består av materia och lyder under materians lagar; allt du gör är förutbestämt.

Alla dina upplevda möjligheter till självständiga beslut är en illusion.

Innan jag avslutar min essä vill jag ge utrymme för en tolkningsmöjlighet i den annars benhårda logiken. Ty om man inte vill bli helt deprimerad kan man tänka sig att det ändå finns en viss sorts frihet. Vi är tvingade att omdefiniera betydelsen av ordet frihet. Frågan är: Hur kan vi vara fria om våra tankar samtidigt bara är reaktioner, möjliga att både spåra och förutsäga?

Låt mig svara med en liknelse: någon snurrar ett lotterihjul. Med ganska enkel matematik kan vi faktiskt räkna ut exakt hur det kommer att stanna. Men när vi står där och hoppas på just vårt nummer har ingen av oss dessa matematiska möjligheter. Hjulet är determinerat, det är vi överens om – men ändå kallar vi det slump.

Jag tror att samma sak gäller för friheten. De inre och yttre faktorerna är många och oöverskådliga – de räknas i miljarder. Ingen människa kommer att ha möjlighet att förutsäga ett beteende, trots att det är determinerat, det vill säga materiellt – ty det är alltför komplicerat. Vi är inte fria, men eftersom vi inte förmår överblicka de avgörande faktorerna för våra beslut, så tror vi att vi har bestämt helt själva, och att beslutet kunde ha blivit ett annat, bara vi ville. Alltså: eftersom vi inte ser de elektriska impulserna i våra huvuden lever vi i illusionen att vi har fattat ett beslut med vår ”fria vilja”. Detta är frihet för människan, trots att vi ”objektivt” sett definitivt inte är fria, utan helt fast i det mekaniska maskineriet. Men systemet är så komplext att ingen kan förutsäga våra handlingar på

makronivå, inte ens vi själva. Det är frihet för oss – på samma sätt som att slump kan finnas för lotterispelarna.

Så om vi tidigare sagt ”Jag tänker fritt, därför är jag fri”, måste vi nu under determinismen korrigera uttalandet och tänka på att sanningen alltid finns i betraktarens ögon: ”Jag tror att jag tänker fritt, därför är jag fri!”

Detta är måhända en klen tröst, men det är tyvärr allt jag kan erbjuda …

OMDÖME

Mekaniska människor är en ovanligt läsvärd uppgörelse med den fria viljan, med tanken om individen som bestämmare av sitt eget öde. Enligt Jon Jordås är allt avgjort i förväg; vi tänker inte fritt och är fria utan vi tror att vi tänker fritt och därför är vi fria. Denna skrämmande tanke skulle kunnat ge en trist essä om determinismen men tack vare ett lysande språk, en obönhörligt logisk framställning, drastiska exempel, ett synnerligen precist ordval och en befriande humor blir detta en utomordentlig filosofisk uppsats som lockar läsaren att fortsätta läsa trots att skribenten inleder med att försöka avråda: ”Jag vill egentligen inte skriva den här essän, och du vill nog egentligen inte läsa den.”

MARIE-LOUISE WENTZEL, jurymedlem

JON JORDÅS

Presentationer är svåra saker. Idén sägs vara att tala om vem man är, men enligt mina erfarenheter trasslar man sorgligt nog oftast in sig och fastnar i rapporteringen av

sina fysiska och psykiska egenskaper (jag är en 1,75 meter lång, glad och snäll kille på nitton år), sina intressen (jag skriver sånger och noveller samt dricker rödvin), sin sysselsättning (jag pluggar filosofi vid Stockholms universitet och vill förändra världen) – men allt detta är ju flyktiga och föränderliga kännetecken som knappast kan sägas utgöra mitt sanna jag. Vem är du? Om du har något bra svar kan du alltid höra av dig till jon_jordas@hotmail.com

ELIN GRELSSON

En demokrati till salu

Stockholm 1973

På Kungsgatan slår en ny snabbmatskedja upp sina portar. Den har redan blivit ökänd i andra delar av världen, främst USA där företaget startade. Under pompa och ståt invigs restaurangen som snabbt blir en succé och kort därefter öppnas ytterligare två restauranger i Stockholm.

Drygt 20 år senare finns kedjan över hela Sverige och har blivit en del av samtidskulturen. En mötesplats, en samlingslokal för ungdomar som inte kommer in på krogen och inte har någon annanstans att ta vägen.

McDonald's har inlett sitt segertåg.

Sverige, valet 1998

Socialdemokraterna vinner en knapp seger över moderaterna. Både vänsterpartiet och kristdemokraterna ser ett uppsving i sina siffror, men något bekymrar ändå samtliga partier: det låga valdeltagandet, som var den kraftigaste nedgången i svensk politisk historia. Enbart 86 procent valde att gå till valurnorna, de sämsta siffrorna sedan 1950-talet.

Göran Persson talar i tv om att ”vi måste vända trenden och få folk intresserade av politik igen”. Alla etablerade partier tappar medlemmar och ungdoms-

förbunden har svårt att värva nya.

Folket flyr politiken.

Göteborg juni 2001, EU-toppmöte

Stora massor av uppretade, maskerade demonstranter går till attack mot polisen med gatstenar och andra tillhyggen. Man bränner utemöblerna på Avenyn och skapar kaos i hela Göteborgs innerstad.

De fredliga demonstrationer som pågår på närliggande gator glöms bort i mediebruset. Man skapar rubriker och en stor diskussion som varar långt in på hösten. Och ännu viktigare, flera av EU:s topptjänstemän tvingas byta hotell eftersom de inte kan ”garantera deras säkerhet”.

Den stora galamiddagen under fredagen ställs in på grund av kravallerna utanför.

Man har i alla fall lyckats uppnå något. Påverkan.

Tre händelser i Sverige som inte har något större samband egentligen. Men de har ändå en koppling; de är led i en spiral, en kedja av händelser i ett land som tappat tron på folkhemmet och påverkan av politiska beslut.

Jag ska förklara hur.

Sverige är ett demokratiskt land. Vi lever i en demokrati.

En parlamentarisk demokrati som innebär att den

som har fyllt arton år och är svensk medborgare får gå och rösta på dem som vi vill ska styra vårt land under de kommande fyra åren.

Men allt färre bryr sig om vilka som styr. Många svenskar rycker på axlarna och menar att ”det är ändå samma politik som förs, det gör ingen skillnad”.

Det är inte bara en nedgång i Sverige. I alla västerländska, etablerade demokratier märks en tendens att människorna flyr politiken.

Ordet *demokrati* härstammar från de latinska orden som betyder folk och som betyder styra. Med demokrati menas alltså folkstyre. Men med lågt valdeltagande och människors sinande intresse för den parlamentariska blockpolitiken rimmar ordet illa med den verklighet vi i Sverige ser i dag.

Man skulle delvis kunna skylla på just det som är mångas argument för att de väljer att stå utanför politiken: det faktum att blocken har flyttat närmare varandra och att det i dag inte råder stor skillnad mellan partiernas program och politik.

Även om de har vitt skilda ideologiska rötter har många i dag svårt att finna starka meningsskiljaktigheter mellan de största partierna. Följaktligen spelar det ju ingen roll vilken man röstar på, man röstar på ”ett enda stort parti”.

Socialdemokraterna för i dag en politik som enligt många ligger närmare oppositionens än deras traditionella.

Tydligare argument, starkare åsikter och större

skillnader i styrande mellan de olika partierna skulle med all sannolikhet i alla fall få människor att lättare engagera sig inför nästa val.

Även medlemskapet i EU kan ha påverkat den demokratiska utvecklingen i fel riktning. När besluten flyttas längre bort och våra folkvalda politiker i flera fall tvingas foga sig efter vad som bestäms i Bryssel känns röstning och politiskt engagemang väldigt fjärran.

Det är ju ändå ”dom där borta” som styr.

De två valen till EU-parlamentet som genomförts i Sverige, 1995 och 1999, gav inga vackra siffror. Inte ens hälften av de röstberättigade, 41,6 procent respektive 38,8 procent, gick till valurnorna.

När den politiska makten hos våra folkvalda inte är stor, är tron på att det går att förändra något densamma.

Men problemet med folkets politiska ointresse finns inte bara i den traditionella blockpolitiken.

Även andra organisationer med olika politiska ståndpunkter såsom Amnesty och Förbundet Djurens rätt har under de senaste åren tappat medlemmar. Globaliseringsmoståndarrörelsen Attacs uppstartande i Sverige gav stora rubriker i tidningarna och en hel del debatt på ledarsidorna, men har haft svårt att värva ”vanligt” folk till sina möten.

Sakfrågegrupper som dessa, utan partipolitisk förankring, är oerhört viktiga för det politiska samtalet

och för att hålla debatten om de olika frågorna vid liv.

Där partier kan ses som ”åsiktspaket” är det desto lättare att bli engagerad i en fråga som man naturligt känner för, utan att behöva sätta sig in i många andra.

Många uppger tidsbrist som orsak. Samhället har blivit stressigare, allting går fortare och det tycks som att människor inte har lika mycket fritid längre. Självklart är det svårt att orka bry sig om eventuella skattehöjningar och vilket parti som anser vad i Mellanösternfrågan när man har ett krävande jobb, kanske barn och ett hem att ta hand om.

Men handlar det bara om det?

Jag ska nu lägga fram min tes som en av de grundläggande och mest dolda orsakerna till det sinande intresset för politik.

Det finns faktiskt strömningar och krafter som främjar det.

Efter den så kallade industriella tiden håller nu ett nytt samhälle på att växa fram. Genom datorer och snabbare kommunikationer har vi trätt in i informationssamhället. Jag skulle även vilja döpa det till mångfaldssamhället och kommersialismen.

Namnen pekar på några av de tidstypiska tecken vi ser mer och mer av i dag:

Privatisering av tidigare statligt ägda bolag, samt av omsorg och likartade tjänster.

Mediernas makt ökar.

Kunskap om datorer och användandet av ny teknik eftertraktas på arbetsmarknaden.

Informationsflödet och således även ren reklam ökar.

Statligt subventionerade mötesplatser som folkets hus och fritidsgårdar läggs ner, medan de privatägda mötesplatserna inriktade på profit som köpcentrum och nöjeshus blir allt fler.

Genom privatiseringsvågen har medborgarnas makt minskat rent konkret. Statligt ägda företag som SJ och Telia har köpts ut och så även folkets bestämmanderätt över företagen.

Globaliseringen har lett till att internationella storföretag och handelsorganisationer i vissa fall har mer makt än staten, direktörer har mer makt än de folkvalda politikerna.

Givetvis är detta ingen bra förutsättning för att få människor att bli intresserade av politik. Varför ska vi diskutera hur vi ska påverka när vi rent praktiskt ändå inte kan påverka?

I dag pratas det i stället mycket om konsumtionsdemokrati, en framtida vision som i första hand nyliberaler vurmar starkt för. Genom att till exempel välja bort en vara eller tjänst och i stället ta en annan eller bojkotta ett företag kan man påverka dessa.

Tyvärr finns grava brister i resonemanget.

Till exempel är det många, väldigt många, som inte

har råd att välja eller bojkotta. I dag ligger priset på miljömärkta och kravodlade varor högre än på andra, multiproducerade varor, och många som säger sig vilja köpa dessa tvingas ändå välja de billigare alternativen.

De flesta vet att företag som Hennes & Mauritz och Ikea använder sig av barnarbete eller att arbetarvillkoren på McDonald's är högst diskutabla, men vi konsumerar deras varor ändå.

Det är kanske de enda man har råd med.

Således skulle storföretag som kan ha lägre priser, många gånger med bristande kvalitet och arbetsmoral som följd, gynnas av en sådan utveckling. Mindre företag skulle få det svårare och klyftan mellan fattiga, som tvingas välja den billigaste varan, och rika, som kan göra medvetna val och välja dyrare varor, skulle öka ännu mer.

Jag ser i denna framtid även en annan klassuppdelning.

I dag matas vi med mer information och reklam än någonsin och numera är det helt omöjligt att värja sig. Otaliga reklamblad kommer med posten varje dag, på betalkanalerna sänds reklamavbrott ungefär var tionde minut och på de flesta av Internets sajter finns reklam.

Figurer från reklamfilmer, som Iprenmannen, har blivit folkkära och slogan som Gevalias "När du får oväntat besök" finns på mångas läppar.

Även här spelar storföretagen in. Många av dem med namn och produkter så inrotade i den svenska folksjälen att de aldrig skulle kunna drabbas av en köp-

bojkott. Med påkostade reklamkampanjer ser man till att hålla ställningarna, tryggt förvissade om att man aldrig skulle kunna drabbas av en ordentlig köpbojkott.

Det är lätt att falla för reklam. Och eftersom framtiden kommer att innehålla marknadsföring i mycket högre grad än nu krävs det av medborgaren att man kan urskilja fakta ur förskönande ord och se igenom all marknadsföring som kommer att skölja över oss.

Är det säkert att alla kan, och orkar, göra det?

Mediernas inflytande och makt kommer att öka och ökar redan.

Även här krävs det att man har ett gott öga för att skilja information och nyheter från ren propaganda och lögner. Att ta det skrivna med en nypa salt, att kunna omformera förskönande ord och vara såpass allmänbildad att man inte låter sig luras. Hur många kommer att kunna leva upp till de kraven?

Det är alltså häri jag ser risken till ett nytt slags klassamhälle. Å ena sidan de som kan se igenom lögnerna. Å andra sidan de som inte kan det.

Det är troligt att anta att de kommer att följa de nuvarande klassmönstren. Lågt utbildade, invandrare etcetera har svårare att tolka information än de med hög utbildning, goda sociala förutsättningar och bra kunskap om det svenska språket och samhället i övrigt.

Det är minst sagt en farlig utveckling.

Medieflödet kan utnyttjas och ge människor en chans att påverka, i stället för att hämma den.

Vi kan lära oss mycket genom tv och via Internet, till exempel. Men i dag används tv mest som förströelse. Ett ökat utbud med fyrtio kanaler i vart och vartannat hem har inte gett någon mångfald, snarare enfald. Kanalerna köper in de billigaste programmen, medan de viktiga programmen, de med grävande journalistisk, debatter med mera trängs ut eftersom de kräver mer pengar och resurser.

Debatterna och reportagen är korta och kommer därför aldrig in på djupet. Man sätter några experter och vetare inom något område i en studio och låter dem diskutera och debattera om ämnet.

Varför bry sig om demokrati och diskutera politik när tv:n kan göra det åt mig?

Varför höja sin röst och säga sin åsikt när allvetande experter redan sagt något annat?

Internet är ett utmärkt hjälpmedel för en bättre demokrati. Här möts redan i dag tusentals människor för att utbyta tankar, organisera sig och göra sina röster hörda genom till exempel mejl och protestlistor. Detta skulle, och kommer sannolikt att, byggas ut.

Internet är också ett utmärkt redskap för de folkvalda att kunna ha kontakt med människor och ta emot synpunkter på ett enkelt sätt.

Tyvärr är dator med tillbehör i dag en dyr investering, naturligtvis är det återigen samma grupp som går miste om att göra sin röst hörd. De fattigare i Sverige har inte råd med den utrustning som krävs och detta

bildar ett glapp mellan de som har råd och de som inte har det.

På exempelvis bibliotek finns gratis datorer att låna, men eftersom anslagen till bibliotek och andra informations- och mötesplatser som stöds av staten skärs ner i dag (mer om det senare) kommer kanske resurserna även på detta område att sina.

Det kommer även att bildas en annan klyfta, en klyfta mellan glesbygd och stad.

I dag har många av de större orterna redan tillgång till bredband, snabb och billig Internetuppkoppling via marknätet, men i glesbygd och mindre attraktiva ställen kommer det att dröja betydligt längre, om det över huvud taget anses värt att bygga ut till dessa orter.

Att bo i centralort innebär således att man på ett mycket billigare och enklare sätt kan ta del av utbudet på Internet och delta i den demokratiska diskussionen än vad bosatta i glesbygden kan.

Alltså finns inte den demokratiska diskussionen där heller. Jag letar vidare.

Traditionella forum för folket, till exempel redan nämnda bibliotek och folkets hus, har en viktig roll som mötesplats för människor som vill organisera sig.

Genom statligt subventionerade platser som dessa har det funnits utrymme för både gamla och unga att hitta någonstans att föra verksamhet och utbildning.

Även fritidsgårdar för ungdomar är ett sådant ställe, där man möts och ger tonåringar chans till en vettig

fritid, samtidigt som det på fritidsgårdar kan föras samtal och studiecirklar för att förbättra ungdomars inflytande på styrandet.

Men i dag dras det ner på verksamhet av denna sort. I exempelvis Stockholms stad har anslagen till samlingslokaler minskat med hälften på bara två år, och på de flesta orter är nedskärningar av det här slaget kännbara.

Många unga tvingas se sina fritidsgårdar stänga, många föreningar tvingas flytta.

I dag har den naturliga träffpunkten för många människor blivit köpcentrumen. Det är här vi möts och utväxlar några stressade ord innan vi fortsätter söka de varor vi behöver (eller tror oss behöva).

Ungdomar fördriver också sin tid här, eller på snabbmatställen som exempelvis McDonald's, utan någon utvecklande sysselsättning. Bara konsumerande.

Fler och fler stora varuhus byggs, i en del städer är hela stadsplaneringen anpassad efter dem. Gator glasas in och blir inte folkets gator, utan köpmännens.

Inte ens stadskärnor är någon träffpunkt för torgmöten och samtal längre, utan i första hand ett medel för kommers på ett helt annat sätt än förr.

Konsumerandet har blivit vår tids nya folkliga verksamhet. Detta gynnar dock mest näringslivet och hämmar den demokratiska diskussionen.

Allt fler, i första hand ungdomar, ser med frustation på en utveckling där folkets makt försvagas och kommer-

sialism och storföretag tar över.

Ur maktlösheten växer en ilska som i många fall kan leda till händelser liknande Göteborgskravallerna. En del av den breda vänsterrörelsen tenderar att bli mer extrem då man finner sitt politiska arbete lönlöst och att diskussioner inte leder någonvart – det är ändå marknaden, kommersen, som styr.

Man tar då till andra medel för att skapa påverkan och uppmärksamhet, som bevisligen får förödande effekter och försvårar organiserat politiskt arbete då mediernas fokus i stället flyttas till dessa grupper företrädesvis.

Vem orkar lyssna på talare och lägga fram motioner, när man kan kasta gatsten och samtidigt göra sin röst hörd?

Således har vi alltså ett folk som inte bryr sig om sitt samhälle och vad som händer i det, en gruppering med autonoma rörelser som med otillåtna medel försöker väcka debatt, politiker med minskad makt och otydliga budskap samt en oroväckande stark marknadskraft.

På något sätt måste utvecklingen vändas. Människor måste få en vettig chans att påverka, där alla kan göra sin röst hörd, inte bara de med tjock plånbok. Rösträtten måste betyda något praktiskt, vi ska kunna se vettiga resultat av det, och dem, vi röstat fram.

Informationssamhället bär på mycket kunskap och

resurser som på många sätt skulle gynna en ökad demokrati i väst.

Förutsättningarna finns, men finns viljan?

Någonstans måste vi välja vad som är viktigast inför framtiden: människan eller varan.

OMDÖME

Kan man kalla Sverige ett demokratiskt land, när folket flyr politiken och när marknaden styr mer än människan? Elin Grelsson har skrivit en insiktsfull och väldisponerad uppsats som ställer viktiga frågor om våra demokratiska grundvalar. På ett par sidor lyckas hon ge en historisk tillbakablick, beskriva samtiden och titta framåt. Elins bidrag väcker frågor om makt och demokrati: Vilka är villkoren för vår demokrati? Vem har makten i vårt samhälle: medier, politiker eller näringsliv? Elin beskriver vårt samtida samhälle med en egen ton och lyckas engagera läsaren i det hon vill berätta.

MARIA LUNDMARK, jurymedlem

ELIN GRELSSON

Jag heter Elin Grelsson och kommer från en liten by utanför Östersund. Just nu studerar jag tredje året på humanistisk linje och skriver ibland åt Länstidningen Östersund, då i första hand krönikor. Jag är politiskt engagerad och intresserad av samhällsfrågor, kämpar mot förtryck i alla dess former. Trots att jag så länge jag har kunnat skriva formulerat mina tankar i form av skrivna ord, är det inte förrän nu som jag upptäckt deras verkliga makt.

För mig har skrivandet blivit något av en ventil för att utrycka mina åsikter och även om jag inte lyckas påver-

ka något, hoppas jag att jag får folk att tänka till så att de börjar forma sin egen uppfattning.

I framtiden önskar jag kunna försörja mig på just detta, att kombinera mitt skrivande med ett brinnande samhällsengagemang.

JENNY HULT

Vad är marknadsföring?

En barnbok för unga, framtida marknadsförare

Igor Igelkott planerar att öppna ett litet kafé för unga sparvar i den stora eken. Eftersom Harald Hare redan har ett kafé i närheten kommer Igor att få konkurrens. Han inser att han behöver lära sig lite om marknadsföring för att kunna locka till sig sina tänkta kunder.

Magnus Uggla, som är den klokaste fågeln i skogen, vill gärna hjälpa Igor och ger honom lite tips om just marknadsföring.

Igor får reda på att det viktigaste med marknadsföring är att kunden ska bli nöjd med produkten och få en positiv inställning till företaget.

Igor vet att hans kakor smakar finemang och att kaffet är utsökt, men räcker det?

Marknadsföring handlar ju om att göra produkten känd och att skapa goda kundrelationer också.

Igor börjar med att göra upp sin affärsidé. I den skriver han att hans kafé alltid ska ha de mest prisvärda frestelserna och det godaste kaffet i hela skogen. Kaféet ska också förmedla en lugn och avslappnande stämning.

Allt detta kallar han för sin yttre affärsidé. Den vill han att sparvungarna ska få reda på. Hans inre affärsidé handlar om hur han ska gå tillväga för att förverkliga sin yttre affärsidé. Han tänker till exempel låta Karin Kanin baka prinsessbakelserna, och kaffe-

bönorna ska han köpa från grossisten i Svingelskogen som ligger fyra kilometer bort. Den lugna stämningen kommer eken att skapa.

Nu när Igor har gjort klart för sig hur kaféet ska fungera är det lättare för honom att nå ut till sparvarna med ett budskap. Om hans affärsidé skulle visa sig vara dålig är det bäst för honom att endast förfina den – inte ändra den.

Hur ska Igor då göra för att sparvarna ska komma till just hans kafé? Jo, Igor planerar att han inom en vecka ska ha skapat en relation till varje sparvungdom genom att helt enkelt hälsa på dem och presentera sin yttre affärsidé. Detta kallas för relationsmarknadsföring, och kan även genomföras på andra sätt. Relationsmarknadsföring handlar om att utveckla företagets förhållande till kunderna.

Igor vill inte rikta sig till hela marknaden som innefattar hela skogens smådjur. Han tycker till exempel att sorkarna är för sura och kråkorna för skrikiga. De skulle skrämma iväg de frikostiga sparvungarna, som Igor utsett till sin målgrupp. Han kommer därför tydligt att rikta sin marknadsföring endast mot sparvar. Denna så kallade marknadssegmentering gör det möjligt för Igor att betjäna sparvungarna bättre.

Herr Uggla har berättat för Igor att han måste lyssna till marknaden för att lyckas.

Med det menar Uggla att Igor behöver göra en

marknadsanalys där han först undersöker vad sparvarna vill ha, om han kan påverka vad de vill ha, varför de vill ha det, hur läget kommer att se ut i framtiden och så vidare. Dessutom bör han undersöka kaféets ställning i förhållande till konkurrenten Harald Hares kafé, sparvarna, grossisten i Svingelskogen och så vidare.

Denna marknadsanalys klarlägger för Igor vilka fördelar kaféet kommer att ha och vilka nackdelar det får tampas med och vara beredd på. Kanske kan Igor omvandla nackdelar till möjligheter?

Igors marknadsanalys ska göra det möjligt för honom att utveckla en så kallad marknadsplan.

Den ska ge svar på frågorna ”Vad skall göras?”, ”När ska det göras?”, ”Vad får det kosta?” och ”Vem ansvarar för att det blir gjort?”

Utifrån de uppgifter han hämtat från marknadsanalysen kan han börja att göra en marknadsstrategi. Den går ut på att Igor ska tänka ut vilka alternativ han har. Dessa alternativ ska givetvis stämma överens med affärsidén också.

– Ojoj, tänker Igor, det här blir inte lätt.

Men han har faktiskt redan ett alternativ i sin affärsidé, nämligen att hans pris på kakorna ska vara billigare än Harald Hares. Detta alternativ är möjligt eftersom han genom sin marknadsanalys har fått reda på att Karin Kanin och grossisten i Svingelskogen inte tar lika mycket betalt som Harald Hares leverantörer gör. Igor hoppas bara att Harald inte får nys om det.

Sin strategi tänker Igor behålla i flera år, och skulle det bli problem i framtiden får han anpassa strategin. Om Fru Kanin skulle börja baka åt den där haren också, är Igor beredd på att baka bakelserna själv för att hålla priset nere. Han tänker nämligen alltid vara prisledande, för han vet att priset är ett av de viktigaste konkurrensmedlen.

De andra konkurrensmedlen börjar också på bokstaven ”P”. De sex konkurrensmedlen är produkt, pris, plats, prinskorv, påverkan och personal. (Prinskorv är inget konkurrensmedel, men vi får låta Igor tro det, tycker Ugglan.)

Igor Igelkott är aningen nervös för nästa steg i marknadsplanen. Det steget innebär nämligen att han måste börja genomföra vad han planerat – det ska lyckas i praktiken också!

Han ska göra upp handlingsplaner. Handlingsplaner är i stora drag vad som ska göras under året, när och vilka mål han har för varje aktivitet. När dessa aktiviteter, till exempel reklamkampanjer, så småningom närmar sig, bör Igor göra upp mer detaljerade planer, så kallade aktivitetsplaner.

– Herregud vad mycket man måste tänka på, utbrister Igor när Magnus Uggla presenterar det sista steget i marknadsplanen. Det innebär nämligen att Igor ska lära sig av sin egen planering. Fungerade den? Blev det

samma resultat som Igor tänkt sig?

Om det inte blev det måste Igor ta reda på orsakerna. Detta kallas för uppföljning.

Han kan göra det till exempel genom att intervjua sparvarna och se om deras attityder till kaféet ändrats. Uppföljningen är till för att man ska lära sig och kunna förbättra.

Igor är medveten om att hans svåraste problem kommer att bli att möta konkurrensen från Haralds kafé. Därför vill han kombinera de sex konkurrensmedlen till en bra marknadsmix. Han har bestämt sig för att priset ska vara hans starkaste konkurrensmedel i marknadsmixen. Han tänker sätta priser som sparvarna är helt villiga att betala och en mindre procentandel över inköpspriset på kakorna och kaffet. Viktigast tycker Igor ändå är att vara billigare än snåle Harald. I och för sig kan det vara farligt att motivera priset efter konkurrentens pris, eftersom det är lätt för Harald att ta efter, men den risken är Igor beredd att ta.

En möjlighet skulle vara att komma överens med Harald om priser, men sådant samarbete är förbjudet enligt skogens konkurrenslag. Dessutom skulle Igor vara motvillig till detta.

Dock finns det vissa misstag som Igor är bekymrad över att han ska göra när han sätter sina priser. Han misstänker bland annat att det kommer att bli dyrare än väntat att starta upp kaféet.

Konkurrensmedlet produkt kommer också att vara viktigt i Igors marknadsmix.

Om kakorna smakar mossa är det ingen mening med lågt pris eftersom ingen sparv kommer att köpa dem. Men Igor är säker på att han kommer att ha skogens friskaste kaffe och han litar på att Karin Kanin kommer att göra de allra smarrigaste bakelserna.

Platsen, nästa konkurrensmedel, har inte stor betydelse för Igor eftersom han inte har några valmöjligheter. Han måste välja sin egen skog eftersom hans igelkottsungar fortfarande är små och behöver ett fast bo. Att han valt eken beror på att det är det enda träd med tillräckligt stor hålighet och dessutom står det på en solig plats. Hade Igor bott i Svingelskogen hade han placerat sitt kafé i den västra delen för att ge sitt kafé en mer respektabel image. Där bor nämligen bara förnäma djurfamiljer.

Konkurrensmedlet personal är Igor själv. Han ser sig själv som kaféets trevliga ansikte utåt.

Det sista konkurrensmedlet, påverkan, handlar mestadels om reklam och så kallad personlig försäljning. Förutom dessa två kan påverkan handla om pr (relationer med allmänheten) eller sales promotion (säljfrämjande åtgärder).

Igor ska välja ett medium i vilket han kan placera sin reklam. Han kan välja mellan en liten, dyr annons i skogspressen som kommer ut en – två gånger per år,

eller blåmesarnas reklambyrå som flyger ut med direktreklam (adresserad reklam, också dyrt). Igor väljer det andra alternativet. Han räknar faktiskt med att majoriteten av sparvungdomarna kommer att läsa direktreklamen första gången eftersom det nästan är sensationellt med företagsverksamhet i skogen. Han är ändå lite skeptisk eftersom han hört talas om att direktreklam endast har en svarsfrekvens på cirka 1 procent (hur många svar han får dividerat med hur många som fått reklamen). Igor väljer det andra alternativet också för att det har den största täckningen – nästan alla sparvungar kan se reklamen. Igor tycker egentligen att det är för dyrt, men Uggla säger till honom att smakar det så kostar det.

De flesta företagare väljer medium och reklamkostnader utifrån hur mycket de har råd med, en viss del av omsättningen eller hur mycket konkurrenterna annonserar.

Det bästa är ändå, säger Ugglan, att välja efter en viss målsättning, till exempel att 20 procent fler sparvungar ska ha besökt kaféet inom en vecka.

Den personliga försäljningen är oftast dyr men effektiv. Den behöver Igor inte grubbla länge över förrän han kommer på att han endast behöver vara en trevlig säljare bakom disken. Att knacka dörr skulle nog djuren uppleva som påfrestande, och tyvärr finns det inget telefonnät i skogen. Igor hoppas på att få bättre pr än Harald. Rykten sprids fort i skogen, och det har ryktats

om stora äckliga spindlar på Haralds kafé. Pr handlar om att skapa en positiv attityd till företaget, och eftersom Igor redan är bra vän med några sparvungar tror han att hans kafé kommer att få ett gott rykte från början.

Säljfrämjande åtgärder kan grossisten i Svingelskogen göra för Igor. De handlar om att underlätta för återförsäljaren att sälja produkten, i detta fall kaffet. Grossisten kan, om den vill, göra en återförsäljartävling mellan Igor och Harald, där vinsten kan vara en ridtur på älg.

Då och då kommer Igor att behöva göra en marknadsundersökning. Den är till för att han ska hålla sig informerad om vad kunderna tycker och vill ha. Han kan göra marknadsundersökningen genom att samla sekundärdata, det vill säga information som någon annan skaffat tidigare, eller genom att skaffa primärdata, till exempel att han gör en fältundersökning genom att gå ut i skogen och fråga några av sparvungarna själv. Om han är riktigt duktig skulle han kunna fråga hela sin marknad eftersom den är ganska liten, men han kan få ett realistiskt resultat genom att fråga ett mindre antal i sin målgrupp.

5 år senare …

Det är höst och Igors bästa säsong. Borden i kaféet är för det mesta fullsatta och Igor har lyckats med att

skapa den lugna stämning han önskat. En gång i månaden skickar han ut direktreklam till skogens alla sparvungar och deras föräldrar – han har nämligen utökat sin målgrupp. Igor har god koll på sina intäkter och kostnader eftersom han försöker att upprätta handlings- och aktivitetsplaner så ofta det behövs. Han är noga med att lyssna på sparvarnas attityder och önskemål och försöker följa dessa.

För Harald Hare har det inte gått så bra. Hans kaffeleverantör sålde farligt kaffe till honom och han blev så småningom tvungen att lägga ner.

Därför har Igor nu monopol på kaféverksamheten – han är den ende säljaren. Ändå försöker han att fortsätta med sina låga priser så att alla sparvar ska ha råd med en fika då och då.

I framtiden hoppas Igor att han kan få sälja alkoholhaltig glögg till de lite äldre sparvarna om fredagskvällarna. Han hoppas på att SU (Skogiska unionen) ska införa samma regler för alla skogar i hela världen. Igor har nämligen hört talas om att det i Bengaliskogen är fullt tillåtet att sälja glögg till vem man vill. Dessutom hoppas han att SU ska besluta om att reglerna för marknadsföring ska vara samma överallt. Han tycker synd om den drabbade Harald och önskar att det vore förbjudet i alla skogar att locka någon till att köpa farliga varor, till exempel farligt kaffe.

Snipp snapp snut nu var sagan slut!

OMDÖME

Går det att förmedla kunskap om någonting så torrt och sakligt som företagsekonomi och marknadsföring utan att tråka ut läsaren?

Jenny Hult visar att det är fullt möjligt. I hennes smått satiriska sagoberättelse om Igor Igelkott som planerar att öppna ett kafé för unga sparvar, får vi på ett lättsamt och ändå informativt sätt följa Igors vedermödor på vägen mot sitt mål. Hur ska Igor överlista konkurrenten Harald Hare och ska han verkligen anlita blåmesarnas reklambyrå för sin direktreklam?

Fyndigt och uppfinningsrikt besvaras här frågor och begrepp som varje ny företagare ställs inför.

MARIE LUNDQUIST, jurymedlem

JENNY HULT

Jag är arton år och går i trean på Åkrahällskolan i Nybro (mitt i Smålands djupa skogar), där jag läser ekonomi på samhällsprogrammet. Jag har även studerat ett år på IB (International Baccaleureate) i Malmö. Min fritid ägnas för tillfället mycket åt Nybro Innebandyklubb, i vilken jag är ordförande. Annars försöker jag tillbringa fritiden med att umgås med vänner, hushålla i min lägenhet och ta itu med läxor. Vad jag vill göra efter min gymnasietid har jag inte gjort helt klart för mig än, troligtvis arbeta utomlands ett litet tag för att under tiden bestämma mig för vilken universitetsutbildning jag vill gå. Mest lutar det åt en ekonomisk utbildning, men eftersom jag älskar att vistas i skog och natur kanske framtiden utvisar något annat!

SKÖNLITTERÄRA AVDELNINGEN

•

MARIA KATERINE LARSSON

Underpojken

Ett krossat glas

Prebens mamma försvann i september, åtminstone tror jag det. För det var i september jag krossade glaset i kafeterian.

Det var nog en torsdag, för det var inte så mycket folk på skolan, och på torsdagar är alla ettor och treor lediga efter lunch. Det regnade ute, det gjorde det varenda dag förra hösten. Kanske inte precis varenda dag, men ovanligt ofta och mycket i alla fall, och då känns det alltid som om det var hela tiden när man tänker på det efteråt.

Jo, det var nog en torsdag, och jag var som vanligt sen till spanskan. Jag försöker fortfarande intala mig att det inte alls beror på något undanträngt undermedvetet som vi läser i psykologin att Freud hävdade. Men man kan verkligen bli misstänksam när man ser antalet prickar vid mitt namn på listan över sena ankomster. Och det är alltid spanskan! De har helt enkelt lagt in lektionen för tidigt på schemat, brukar min kompis Siri säga. Hon har också många prickar bredvid sitt namn, fast hon läser tyska, och det här var förresten långt innan hon fanns i mitt liv.

I alla fall så var det torsdag och regnigt och ganska folktomt, och jag var sen till spanskan. Som om det inte vore nog med tråkigheter för en hel vecka, var jag naturligtvis tvungen att snubbla över ett stolsben eller något liknande och tappa glaset som jag var på väg att

lämna till Eva i disken. Krasch, sa det såklart, men några tusen bitar behövde jag inte sopa upp. Det var ett billigt Ikeaglas av högsta svenska kvalitet och sådana går inte i tusen bitar. Det blev väl tre eller fyra stora skärvor och ungefär lika många något mindre plus en del mikroskopiskt splitter som städtanterna skulle få ta hand om eftersom det knappt syntes.

Nu var jag som sagt redan försenad, så en minut mer eller mindre gjorde knappast någon skillnad. Gullan som jag har i spanska är av den gammaldags sorten som anser att det inte spelar någon roll om man kommer två eller tjugotvå minuter försent. Det är gesten hon ogillar.

– Du visar ingen respekt för min undervisning, My, brukar hon säga och knacka med en metallicbrunlackerad nagel på glaset till sin armbandsklocka som är i guld och en present från kommunen eftersom hon varit anställd på skolan i tjugofem år.

Jag visade alltså ingen respekt för Gullans undervisning, utan böjde mig i stället ner för att samla ihop resterna av Ikeaglaset, men hindrades av en röst uppifrån.

– Det är något vackert över trasiga saker, särskilt krossat glas. Tycker du inte det?

Jag vet inte om jag tror på gud, och om jag gör det så är han i alla fall ingen gud som kan tala och ingripa sådär i vardagslivet. Nu var det ju inte så konstigt att rösten kom uppifrån heller, eftersom jag satt på huk. Och när jag tänker på alltihop såhär efteråt är det mest

lustigt att jag på något konstigt vis får in gud i tankebanorna eftersom det var Preben som talade, och han är den minst religiösa människa jag känner. Åtminstone om man med religiös menar att tro på något slags gud eller ande eller något annat övernaturligt. Det kan kanske kallas religiöst att se skönhet i krossat glas?

Alla på vår skola vet vem Preben är, eller visste. Nu går han ju inte kvar, men då när han gick här visste i alla fall alla, och det är ganska ovanligt att vara så "välkänd" redan i tvåan. Annars är det mest treorna som märks. Eller ser till att märkas. Jag undrar om de nya ettorna i år ser på oss på samma sätt som vi såg på dem som har gått ut nu, eller om det bara är jag som alltid har koll på vilka alla är. Mig brukar det inte vara någon som lägger märke till. Jag trodde inte ens att Preben hade gjort det fast vi hade gått i samma klass en hel termin då han började prata om krossat glas i kafeterian i september.

Jag kom ny till klassen efter en termin, det var i januari förra året när mamma bestämde att hon, jag och min lillasyster Fia skulle flytta hem till Lasse som hon hängt ihop med några år. Jag gillade det inte alls. Lasse är det inget större fel på, men jag tyckte inte att han var värd alla kompisar jag blev tvungen att flytta ifrån. I min nya klass fick jag inga kompisar, i alla fall inte till att börja med. Den där första dagen i januari såg förstås alla mig, Preben också. Vår klassföreståndare, som kallas Kossan eftersom hon heter Rosa och alla minns att korna i barnböckerna alltid hette Rosa, är av

samma gammaldags sort som Gullan. Vi har rätt många sådana på vår skola. I alla fall, Kossan ställde upp mig bredvid katedern och började vårterminens första lektion med ett käckt:

– Det här är My som är ny.

Det där lilla rimmet hade hon väl inte planerat. Jag är inte ens säker på att hon märkte det själv, men alla andra gjorde det och tittade på mig som om hela jag var ett skämt som Kossan hittat på. Det vara bara att trava fram till en ledig stol och slå sig ner. Jag förstod att saker som Kossan hittade på inte brukade bli speciellt populära.

Det där var i alla fall mina fifteen minutes of fame, för efter den lektionen fortgick klasslivet precis som vanligt och det gjorde ingen skillnad att jag hade kommit till. Två veckor in på terminen hade ingen ännu sagt ett ord till mig. Klasslistan korrigerades, trycktes och delades ut. Jag stod sist som vanligt, på Ö som i Östergren. När jag räknade namnen upptäckte jag att jag var nummer trettioett. Preben var nummer ett.

Störd i den anala fasen

Varför är en del människor värda mer än andra? Jag vet att det står i någon lag någonstans att alla är lika mycket värda, oavsett ålder, kön, hudfärg och så vidare, men var och en som har gått i skolan vet att det finns de som räknas och de som inte gör det.

Preben räknades. Det går inte att förklara hur, han

var inte med någon särskild, men alla gillade honom, åtminstone i vår klass. Till och med lärarna tyckte om honom, fastän han ibland inte alls betedde sig skolmoget. Det var Kossan som sa det där en gång, jag tror att det var när vi skulle hålla fria föredrag på svenskan i ettan och Preben höll föredrag om bajs. Kossan hade gett oss i uppgift att berätta om något som intresserade oss. Vi fick i princip välja vad vi ville, men vi skulle prata i tjugo minuter och hålla åhörarna uppmärksamma hela tiden. Preben vägrade att annonsera vad han skulle prata om i förväg, men han lovade Kossan att ingen skulle somna under hans föredrag. Alla var förstås jättenyfikna på vad han hade hittat på, och inte blev det bättre av att han drog ut på spänningen i det längsta.

– Alla redovisningar kommer att blekna efter min, förklarade han för Kossan, så det är inte mer än rättvist att jag redovisar sist.

Han fick som han ville. Vi lyssnade oss igenom trettio mer eller mindre genomarbetade föredrag om allt från Edit Piaf till kärnkraftsolyckan i Tjernobyl innan det var Prebens tur. Han hade gjort stor affär av att hemlighålla ämnet, så vi väntade oss så klart en mindre sensation. Och sensation blev det förstås när han inledde föreställningen med att peka på Linus som satt längst fram och säga:

– Jag vet var du bajsade förra sommaren.

Prebens föredrag tog hela lektionen. Han gick igenom matsmältningsprocessen, tarmproblem, bajsets

kemiska sammansättning och ordets ursprung, användning och översättning på tio europeiska språk. Vi vred oss av skratt, och som avslutning fick vi alla titta och känna på en komocka som Preben påstod var släppt och soltorkad på Vännängen strax bakom skolan. Det var ett strålande föredrag, det var till och med Kossan tvungen att erkänna, trots att hon inte tyckte att det var skolmoget beteende från Prebens sida. Kiss- och bajsåldern hör hemma på dagis, sa hon, men den sortens kritik bet inte på Preben.

– Om man får tro Freud så blev jag väl störd på något sätt i den anala utvecklingsfasen, sa han och la ner sin komocka i en plastask med rött lock.

Sådana där saker gjorde Preben jämt. Jag frågade honom en gång om det var därför han var nummer ett, inte bara på klasslistan. Han svarade naturligtvis att han var nummer ett för att han var bäst av oss alla. Jag önskar att jag hade frågat om jag var nummer trettioett för att jag var sämst. För det var väl inte det du menade, Preben?

En dag var hon bara borta

På fredagen var Preben inte i skolan. Det var i och för sig inte något ovanligt, han brukade ta sig ledigt ganska ofta utan någon särskild orsak och fick därför inte fullt så bra betyg som hans intellekt annars skulle tillåta. Ändå saknade jag honom den där fredagen. Kanske var det för att ingen i klassen sagt något annat

än ”Vad har vi för historieläxa?” eller ”Hur dags börjar vi?” till mig förut. Och lite för det där som han hade sagt om det krossade glaset. Det fanns ett uttryck i hans ögon när han sa det som gjorde mig nyfiken. Jag tänker ganska mycket när jag är ensam, på konstiga och djupa och ibland mörka saker, och att se skönhet i något trasigt var en tanke som tilltalade mig.

Efter helgen blev det förstås måndag, och alla vet ju hur måndagmorgnar brukar kännas, men jag ville till skolan fort och se Prebens ögon och kanske försöka samla mod nog att prata med honom. Men han var inte där. Inte på tisdagen heller. Han kom inte på hela veckan. Ingen sa något om det, om någon visste något så fick i alla fall inte jag reda på det. Jag tänkte på honom jättemycket, och det var då jag insåg att han trots sin popularitet faktiskt inte umgicks med någon – jag visste helt enkelt inte vem jag skulle fråga.

På fredagen en vecka efter glaskrossandet ville mamma bjuda hela familjen på bio, men jag sa att jag skulle träffa en kompis och av ren förvåning glömde hon att bli arg för att jag förstörde hennes planer. Fia fick löfte om en dubbelt så stor godispåse, och jag vinkade otåligt av dem i Lasses lilla röda Golf.

Sedan satte jag mig ner för att tänka. Kunde jag verkligen gå hem till Preben och bara ringa på en fredagskväll? Ja, det kunde jag väl. Tänk om han var sjuk? Då fick jag väl säga ”Krya på dig”. Men om det hade hänt honom något? Sådär höll jag på i en halv evighet. Jag är så himla feg, och jag blir så arg på mig själv när

jag inte vågar göra saker som jag egentligen vill. Jag skyndade mig att rycka åt mig min blå täckjacka och slinka ut genom dörren innan jag hann ångra mig. Dörren slog igen och jag kollade en extra gång att nycklarna inte låg i jackfickan. Nu var jag tvungen att göra något. De andra skulle inte vara hemma förrän tio.

Preben bodde inte så långt ifrån oss, bara ett par kvarter bort i ett högt, gult hyreshus. Jag gick snabbt med händerna nedkörda i fickorna och stirrade på mina långa ben i jeansen och gympaskorna som rörde sig därnere på den våta asfalten. Det var redan mörkt och jag ångrade mig förstås, men jag visste inte vart jag skulle ta vägen. Om jag gick in till stan riskerade jag att stöta på någon jag kände.

När jag kom fram till porten upptäckte jag att det var porttelefon, och den tänkte jag absolut inte använda. Skönt, tänkte jag och skulle just vända när en gubbe kom ut med en ful, raggig hund i koppel.

– Ska du in? sa han och höll upp porten.

Fan. Nu blev jag tvungen att gå upp. Åttonde våningen. Jag lät bli hissen och började gå uppför trapporna med en sugande känsla i magen. Vad skulle jag göra om han hade klassfest och inte hade bjudit mig? Jag bet mig i läppen. Dumt. Det var knäpptyst i huset.

Det var precis som på film när man får se hur nervös huvudpersonen är när hon ska ringa på dörrklockan. Och jag var nervös. Fingret darrade, jag hörde steg i hallen och ville helst springa nedför alla trapporna igen.

Det var Preben som öppnade. Han hade på sig vinröda manchesterjeans och en ärmlös tröja i tigermönster. Så typiskt Preben att jag måste le. Han log också, han såg inte ens förvånad ut.

– Glaskrosserskan, sa han. Kom, vi går ut.

Han sträckte ut armen bakom sig och tog en urblekt anorak innan han klev i skorna och blixtsnabbt stängde dörren. Jag hann inte ens se om lampan i hallen var tänd.

Vi hann gå ända ut till Vännängen innan Preben sa något. Jag teg, jag också, för jag kunde ju knappast säga att jag hade saknat honom när vi aldrig hade pratat med varandra förut.

– Min mamma har försvunnit, sa han när vi stannade på träbron över Vännån.

– Vadå försvunnit? undrade jag. Hon kan väl inte bara gå upp i rök?

Preben ryckte på axlarna, och det var första gången jag såg honom utan hans barnsliga nyfikenhet i ögonen. Han såg inte direkt ledsen ut, men oberörd och långt borta, och det gjorde mig osäker.

– Hon har åkt någonstans tror jag. Hennes grejer är borta, i alla fall det mesta.

– Men varför? frågade jag. Jag kunde inte föreställa mig min mamma packa ihop sina saker och bara försvinna, även om hon hotar med det ibland när hon är arg.

– Jag vet inte, sa Preben och började gå igen. Jag vet inte. En dag var hon bara borta, utan ett spår.

– Hade ni bråkat? Lämnade hon ingen lapp?

Han tittade på mig och såg ut som om han tänkte börja skratta.

– Vi bråkade aldrig. Min mamma kan inte bli arg.

– Vad säger din pappa då?

Preben stannade.

– Han är död.

– Förlåt, mumlade jag och kände att jag blev röd och varm i ansiktet.

– Säg inte förlåt, sa Preben, och barnsligheten i ögonen var tillbaka. Det var ju inte ditt fel att han dog. Han dog av ett medfött hjärtfel. Det är ett och ett halvt år sen.

– Tycker du inte att det är jobbigt att prata om det? undrade jag.

– Nej, inte alls, tvärtom! Folk blir alltid så konstiga när de får reda på att han är död, men jag har sörjt färdigt. Jag tycker om att prata om honom. Då minns jag honom bättre.

Han var ivrig och precis lik den Preben jag kände från skolan. Eller inte kände, rättare sagt.

– Min pappa flyttade när jag var sju, och jag minns ingenting innan dess, visst är det konstigt? Man brukar väl ha minnen ungefär från treårsåldern, eller vad stod det i psykologiboken? Mamma och han bråkade aldrig, men de hade ingen kontakt efter att han flyttade. Han fick en ny familj, så jag har tre småbröder som är världens gulligaste ungar.

Ögonen lyste på honom medan han berättade om

dem, och jag tänkte att han var svår att förstå sig på just för att han var så himla rak och enkel.

– Blev din mamma ledsen när han dog? sa jag och tittade på honom för att se om ivern slocknade när mamman kom på tal. Men det gjorde den inte. Han verkade snarare fundersam.

– Jag vet faktiskt inte, svarade han. Vi har liksom aldrig pratat om det. Och mamma var oftast ledsen. Hon hade dåliga nerver, som man sa förr. Det var nog det pappa flyttade ifrån.

– Vadå ”hade dåliga nerver”? frågade jag, för jag visste inte riktigt vad det betydde, men Preben missuppfattade mig.

– Hon är ju borta, har du redan glömt det? sa han och knuffade lite på mig.

– Ja, men hon är väl inte död i alla fall, sa jag.

– Det vet man aldrig, svarade han och började gå baklänges i stället. Han försökte springa framför mig, det såg roligt ut för jag gick allt fortare och han fick allt svårare att hålla balansen.

– Vad gör du? skrattade jag.

– Förenar nytta med nöje – jag tränar min koordination samtidigt som jag spanar på tjejer!

– Äh, sa jag och började jaga honom så att han måste springa framlänges och inte kunde se att jag rodnade.

... alla för en

Preben flyttade hem till sina småbröder och deras mamma. Han kom tillbaka till skolan. Jag tror inte att någon annan än jag tänkte på det, men jag var inte längre ett rim som Kossan hittat på utan en i klassen. Det var Prebens förtjänst. När han pratade med mig gjorde plötsligt alla det. Om han satte sig hos mig i matsalen kom det fler och slog sig ner vid vårt bord. När vi skulle göra ett grupparbete i historia anmälde Preben mig i sin grupp, och de andra ifrågasatte inte hans beslut. Han brukade få som han ville utan bråk och utan att trampa någon annan på tårna.

Men vissa regler gäller för alla, även för dem som är nummer ett. I skolan finns det högvis med sådana regler, och en av dem är matkortet. Varje termin betalar man en viss summa för att få äta i skolan, och när man har betalat får man ett kvitto som berättigar en till ett terminskort med foto och skolans stämpel på. Sedan sitter en av vaktmästarna i dörren till matsalen och kontrollerar att alla som går in för att äta kan visa upp ett giltigt terminskort. I början av terminerna är det alltid så rörigt med nya scheman och böcker och allt, så det tar några veckor innan man får hem räkningen och ytterligare några veckor innan alla kan förväntas ha betalat och kontrollerna kan börja.

Preben hade inte köpt något matkort eftersom hans mamma var försvunnen och hans hemsituation tills vidare var en provisorisk lösning. Kanske hade han helt enkelt bara glömt bort alltihop. I alla fall så ham-

nade han i ordentligt blåsväder en dag på grund av sin obetalda räkning. Hur han hade lyckats smita förbi vaktis hela hösten var det ingen som riktigt visste, men hans taktik sprack med en öronbedövande knall den här dagen.

Vi var ganska många från klassen som droppade in i matsalen samtidigt, och ingen märkte något förrän vaktis började gorma. Mattanterna – eller bespisningspersonalen som rektorn vill att vi ska kalla dem, fastän de är tanter allihop – stormade ut ur köket och undrade vad som stod på.

– Han där har ett falskt terminskort! skrek vaktis och pekade med ett knubbigt pekfinger på Preben. Jag ville inte släppa in honom, men han tvingade sig förbi!

Det var dödstyst i matsalen, alla hade stannat upp i ätandet och pratandet för att bevittna det spännande dramat. Alla visste ju vem Preben var, med sina udda kläder och sitt svartfärgade hår syntes han tydligt. Det var nog många som tyckte att han gjorde sig lite märkvärdig, särskilt eftersom han sminkade sig ibland med mörkblå eyeliner och en silverglittrig stjärna på vänstra kinden, strax under ögat. Nu stirrade alla med spänning och ett visst mått av överlägsen skadeglädje på Preben.

– Utan terminskort blir det ingen mat, sa Inga som är den suraste mattanten, och försökte ta ifrån Preben tallriken som han just hunnit fylla. Det skulle hon inte ha gjort. Preben ryckte åt sig tallriken så häftigt att Inga fick lingonsylten som en kladdig massa på blusen,

precis ovanför förklädet.

– Hördudu! skrek Inga. Alla andra var fortfarande knäpptysta, men sympatierna för den annars så illa sedda Inga låg som en dimmig rök i hela matsalen.

– Hördudu! skrek hon en gång till. Det är faktiskt inte mitt fel att dina föräldrar bryr sig så lite om dig att de inte betalar för din mat!

Alla drog efter andan samtidigt när Preben med full kraft slungade sin tallrik i den bortre väggen som skilde köket från bespisningen. När vaktis rusade till och släpade ut honom jublade alla. Om det var åt Prebens uppvisning eller ett lyckojubel över att de minsann hade föräldrar som betalade sig brydde jag mig inte om.

– Hur kan ni vara så jävla elaka?! skrek jag och skrapade resolut ner allt som fanns på min tallrik i sophinken och marscherade ut ur matsalen. Varenda en i vår klass gjorde exakt samma sak.

Jag minns en dröm om regn

November blev precis som september och oktober en regnig månad. Det regnade nästan varenda dag de första två veckorna. Vi hade novemberlov precis i månadsskiftet, och jag följde med Fia och mamma ner till Skåne för att hälsa på mormor och morfar. Lasse behövde vara ensam och arbeta. Han höll precis på att avsluta en bok som han hållit på med i fyra år och han hade nyligen skrivit på ett kontrakt med sitt förlag. Så

nu var det bråttom att tota ihop de sista avsnitten.

Lasse är författare vid sidan av sitt halvtidsjobb som högstadielärare. Han skriver urtrista, konstiga böcker som man inte begriper någonting av, åtminstone inte jag. Jag får en ny varje jul och varje födelsedag, det har jag fått de senaste tre åren – det är så länge han och mamma har hängt ihop. Jag låtsas alltid bli glad, och sedan läser jag första och sista kapitlet och går till biblioteket och läser recensioner av boken på mikrofilm. När han sedan frågar vad jag tyckte svarar jag entusiastiskt att jag gillade biten från Stockholm, eller att bildspråket var fantastiskt. I flera tidningar har jag läst att han jämförs med Per Anders Fogelström och Hjalmar Söderberg, namn som jag känner igen men som inte gör mig det minsta klokare eftersom jag inte läst något av dem. Jag läser helst äventyrsböcker eller ungdomsböcker som handlar om ”svåra” frågor som döden och skilsmässor och att göra slut med sin pojkvän.

Nu höll Lasse i alla fall på att avsluta en roman som skildrade en ensam ung mans liv i Rom, så mamma stuvade in mig och Fia och en veckas bagage i Golfen och satte kurs söderut. Att vara hos mormor och morfar är alltid jättekul de första två dagarna. Mormor blir så glad när vi kommer och bjuder på godis och kakor i massor, och morfar berättar spännande händelser från när han var ung och cyklade Europa runt med några kompisar. Men sedan blir det långtråkigt. De har ingen kabelteve heller. För Fia går det väl an, hon går

ut på gatan och hittar genast minst åtta nya kompisar, men jag blir uttråkad och har ingenting att göra.

Det här novemberlovet hade vi fått i läxa av Kossan att läsa Göran Tunströms *Juloratoriet*. Vi hade nyligen läst Strindbergs *Hemsöborna*, och nu ville hon att vi skulle jämföra och analysera stilistiska skillnader i de två romanerna från olika litterära epoker. Det skulle dessutom bredda vår allmänbildning, påstod hon. Jag var inte speciellt nyfiken på *Juloratoriet*, men eftersom jag ändå hade tråkigt bestämde jag mig för att försöka plöja igenom boken. Redan efter ett kapitel var jag totalt uppslukad av boken. Att det fanns ett så vackert sätt att använda det svenska språket! Jag läste långsammare än jag brukade för att inpränta varje stavelse och dra ut på njutningen in i det längsta. Det här var verkligen något annat än Lasses trista, utdragna miljöbeskrivningar. Så levande, så ljust, så nära. Jag var tvungen att ta fram block och penna och skriva ner en del meningar som jag tyckte extra mycket om. Särskilt en mening fängslade mig mer än något annat jag tidigare läst: ”När ser man en människa för första gången?” Just de orden beskriver så bra en fråga som jag har grubblat på så länge jag kan minnas. Lär man någonsin känna någon annan helt och hållet? Jag minns att jag en gång tittade på mamma och plötsligt såg henne som en helt främmande människa. Jag var väl sju eller åtta, och jag började gråta när jag förstod att hon inte bara var min mamma, utan också en egen person med tankar och känslor som var mig totalt okända.

Jag fortsatte att tänka på det där hela lovet. Hur mycket måste man veta om någon för att kunna säga att man känner varandra? Är det säkert att man känner någon som man vet allt om? Var går den osynliga gränsen mellan kompis och vän? Så fort vi kom hem kastade jag mig på telefonen och ringde till Preben. Det gick alltid bättre att tänka när jag pratade med honom.

Som vanligt gick vi ut. För en gångs skull regnade det inte. De flesta löven hade ramlat av träden, och hela Vännängen var gul och mörkt röd. Korna var sedan länge intagna, och vi kunde klättra över staketet och gå bland löven utan risk för att reta tjuren. Det var en alldeles stilla och klar söndagseftermiddag, bara några få timmar innan mörkret skulle falla. Jag minns det sådär bra, bara för att det långt senare skulle visa sig att det på många sätt var sista gången jag träffade Preben.

– Såg du mig första gången när jag krossade glaset i kafeterian? frågade jag honom.

Han gick tyst en stund som om han tänkte efter.

– Ja, sa han sen. Jag tror det. Jag kunde bara inte fatta att jag inte lagt märke till dig den där första dagen när du började.

Jag ville egentligen fråga varför han inte kunde fatta det, men samma sugande känsla i magen som jag haft när jag gick hem till honom första gången hindrade mig. Det var som om det brändes, som om det fanns något vi inte fick prata om. Det irriterade mig att jag inte kunde komma på vad det skulle vara, men det

visste kanske inte Preben heller.

– Jag minns en dröm om regn, sa han och slog sig ner på en stor sten.

Vi hade stannat mitt på ängen, och jag förblev stående och betraktade Prebens ansikte i profil. Utan smink såg han så naken ut, blottad på något sätt. Han hade ett drömmande uttryck i ansiktet, som om han var tillbaka i den sovande upplevelse han berättade om. Han pratade nästan utan paus och mötte inte min blick. Jag var inte ens säker på att han var medveten om att jag iakttog honom och lyssnade – det var som om han hade glömt att jag var där.

– Alla regndroppar var genomskinligt ljusblå och föll rakt ner, inte på snedden som i verkligheten. Fastän det regnade blev jag inte blöt. Jag gick på en rak, lång väg, jag visste inte var den slutade eller hur länge jag hade gått, men det fanns ingenting bakom mig. Allting var bara framåt. Det dök upp någon framför mig, ur tomma intet, och jag blev tvungen att stanna. Det var en man som jag aldrig sett förut, men jag visste att det var min pappa. Han skulle berätta något för mig, men precis då vaknade jag. Hela drömmen var alldeles tyst.

Han tystnade och vände ansiktet mot mig.

– Jag drömde den drömmen nio nätter i rad när min pappa dog. Varje gång jag vaknade grät jag, fast jag inte visste varför, för det var en lycklig dröm. Men vet du vad det konstigaste är?

Jag skakade på huvudet.

– Första natten som jag drömde drömmen var natten innan pappa dog. På dagen tänkte jag att jag skulle ringa till honom, men han var inte hemma. Sedan drömde jag samma sak natten efter. När jag vaknade på morgonen pratade mamma i telefon med pappas nya fru. Han hade dött i sömnen.

Preben reste sig upp och knuffade på mig. Han log retsamt.

– Hördu glaskrosserskan, nu är det både mörkt och kallt. Försten till staketet?

Han satte iväg och jag rusade efter medan jag tänkte på hans märkliga dröm.

När du var sådan, Preben, då tänkte jag att jag kände dig, att jag hade sett dig. Men sen fanns det en annan Preben – han som du själv döpte till Streben. Tyckte han också om mig, eller brydde han sig inte alls om att jag fanns? Vem var det som pratade om trasiga saker och drömmar om regn?

Den kvällen följde jag Preben till hans dörr. Vi stod tysta och såg på varandra på trappan.

– Jag har fått brev från min storasyster i Norrland, sa han plötsligt. Marit.

Jag såg på honom. Han lyfte sin högra hand och smekte mig lätt över kinden med tummen. Handen hans var varm fastän det var så kallt ute att jag huttrade.

– Godnatt, My, sa han.

– Godnatt, sa jag.

Jag vände och började gå nedför trappan.

– Hon har hittat mamma. På dårhuset.

Jag tvärstannade och vände mig om. Dörren var stängd.

Dela alla tillgångar lika!

Det hände något med Preben i november. Han förändrades, men jag märkte det inte direkt. Terminsavslutningen närmade sig, och som vanligt tycktes Kossan och Gullan och de andra lärarna inte kommunicera över huvud taget – prov och inlämningsarbeten hopade sig i vartenda ämne. Därför hade jag inte träffat Preben utanför skolan på ett bra tag, och i skolan var han sig oftast lik från den ena dagen till den andra, om han alls var där. Några dagar innan julavslutningen inträffade dock något som fick mig att misstänka att allt inte stod rätt till.

Det hade blivit dags för terminens fria framställning, som Kossan kallade det. Den här gången skulle vi bara prata i fem minuter, men vi skulle övertyga dem som lyssnade om något speciellt. De flesta hade hållit ganska hafsiga, mer eller mindre plankade ”reklamtal” för någonting, och den sista att redovisa sin uppgift var Sara. Sara hör precis som jag till dem som inte räknas riktigt, i alla fall inte i klassen. Men hon är desto mer framstående i andra sammanhang, och precis som med Preben så vet alla vem hon är. Sara är nämligen vice ordförande i Kamp, skolans kommunistiska förening. De har alla svartfärgat hår, halv-

trasiga kläder och försöker ständigt att vara annorlunda och tvärtemot. Vilket inte är så svårt på vår skola där nästan alla har märkesjeans och dyra gympaskor. Olyckligt nog för Saras del så vill hennes föräldrar gärna se henne också i märkesjeans. Hennes pappa är kommunalpamp och storaktieägare i alla lokala företag. Det där skäms Sara förstås inte så lite över. I Kamp är kapitalist det fulaste ord som finns, medan arbetare är ungefär som halleluja i kyrkan.

Att Sara skulle försöka övertyga oss om kommunismens alla fördelar hade så klart alla räknat ut. Jag lyssnade knappt på vad hon sa, dels är jag inte ett dugg intresserad av politik, dels har jag hört Saras åsikter under otaliga lektioner i samhällskunskap och historia. Jag tycker inte om henne, för hon är en riktig besserwisser, men det stör mig inte eftersom jag inte bryr mig om vad hon har att säga. Jag satt alltså och stirrade ut genom fönstret när Sara avslutade med en uppmaning om att dela alla tillgångar lika och ”död åt privatisering” eller något i den stilen. Preben satt och gungade på stolen och såg ganska nonchalant ut. Han böjde huvudet lite framåt så att den svarta luggen föll ner i pannan och nästan skymde hans ljusblå.

– Jag undrar, sa han släpigt men med en obehaglig skärpa i rösten, vad du skulle tycka om att käka havregrynsgröt i två veckor ifall din pappa skänkte bort alla sina tillgångar för att dela dem rättvist med oss andra.

Det var ett slag under bältet, och han visste det.

– Preben, sa Kossan strängt, vi bestämde att vi inte

skulle kommentera varandras anföranden. Den regeln gäller dig också.

Preben satte ner stolen med en smäll och stirrade trotsigt på Sara, som rodnande fumlade med ett papper.

– I dag är jag Streben, sa han kallt, och Streben följer inga regler.

Precis då ringde det ut. Kossan hade nog gärna velat säga Preben ett och annat om respekt och så vidare, men han försvann ut i vimlet i korridoren. Jag blev efter.

– Preben! ropade jag medan jag försökte forcera trängseln. Preben!

Men han hörde mig inte – eller ville inte höra – och snart var han försvunnen. Han kom inte tillbaka.

Operation Wonderboy

Terminen tog slut. På julavslutningen snöade det. Det fortsatte att snöa hela eftermiddagen och kvällen. På morgonen på lilljulafton började mamma packa bilen. Vi skulle fira jul hos mormor och morfar, och Lasse skulle med den här gången. Hans bok var färdig.

I mellandagarna kom vi hem, mätta av mormors julmat och med bilen överlastad av julklappar. Fia och jag skulle vara hos pappa i Stockholm över nyår. Han har en ny familj som jag inte tycker något vidare om, men Fia stortrivs ihop med vår halvsyster som bara är ett år yngre än hon själv.

Innan vi åkte gick jag förbi Prebens styvmammas hus. Där var det släckt. Jag hade ringt varenda dag i nästan två veckor, men det var aldrig någon som svarade. Jag tänkte på det där som Preben sagt om att Marit hade hittat deras mamma. Nu var han själv försvunnen. Men inte kunde han väl …?

Jag sprang uppför den isiga garageuppfarten och började bulta på dörren med båda lovika-händerna.

– Hej, sa han och log när han öppnade. Kom in!

Jag klev in i hallen och tog av mig skorna.

– Är du ensam? frågade jag.

Han gick före in i vardagsrummet.

– Jag håller på att planera mina nyårslöften, sa han utan att svara på mig fråga. Titta här.

Han gav mig ett papper och log stolt. Överst stod det OPERATION WONDERBOY.

– Fint, va?

Jag måste skratta. Det var så typiskt Preben.

Nyårslöftet bestod av fem punkter, skrivna med Prebens slarviga handstil:

1. Avskaffa Streben och andra mindre trevliga alter egon
2. Skolka högst en gång varannan vecka.
3. Göra åtminstone några läxor i veckan.
4. Skaffa ett extrajobb och spara pengarna.
5.

– Varför står det inget på femman? undrade jag.

Han nappade åt sig papperet.

– Det är hemligt.

Jag hann inte stanna länge. Tåget till Stockholm skulle avgå halv åtta. Preben stod i dörren och vinkade när jag gick.

– Farväl, min sköna! ropade han och blåste iväg en slängkyss åt mig. När jag kastade tillbaka den föll han omkull i dörröppningen och låtsades svimma.

Jag fick springa hem för att hinna packa det sista.

Skolan började igen på en onsdag. Preben var inte där. Inte på torsdagen eller fredagen heller. Nyårslöfte nummer två var redan brutet. Hela januari gick utan att han kom. Huset var släckt och låst och persiennerna neddragna.

Den första februari damp Siri ner i klassen. Det fanns en ledig stol bredvid mig, där Preben brukat sitta ibland. Nu gapade den som ett svart hål och jag undvek att titta på den. Siri såg det, och jag visste hur det var att komma som ny till klassen. Hon tog Prebens plats.

Jag vet inte var Preben är. Kanske åkte han till Marit i Norrland för att ta hand om sin mamma. Kanske var det hans femte nyårslöfte. Men Norrland är stort och Preben är försvunnen. Han kommer inte tillbaka, åtminstone tror jag inte det.

Nu har jag Siri. Och jag har blivit ihop med Linus. Ändå behöver jag trösta mig själv ibland, när det känns som den tomma stolen står inuti mig. Och då tänker jag att var underpojken än är, så går han under samma

stjärnor som jag. Och han andas samma luft.

Att skriva att jag beklagar alla ”oavsiktliga” likheter med verkliga personer, vore detsamma som att erkänna att det finns förebilder som jag vill skydda.

Att skriva att sådana förebilder inte finns, vore att ljuga. Om de behöver skydd vet jag inte.

Säkert är i alla fall att de är flera stycken – underpojken har fått drag från olika personer som inte har det minsta med varandra att göra, och kan därför sägas vara en av fantasin skapad figur.

Till Sigrid
igen och igen

Till alla underpojkar därute;
Till alla som får möta dem;
Till Lai-Lai, Karin, Jamin, Darling och Tobie;
Till någon jag tycker om

OMDÖME

När ser man en människa för första gången? Den meningen ur Göran Tunströms roman *Juloratoriet* fascinerar berättaren i Maria Katerine Larssons novell *Underpojken*. Mötet med Preben en regnig septemberdag blir upptakten till en mycket speciell vänskap som skildras med stor inlevelse och humor. Novellen tecknar ett mångskiftande och mycket levande porträtt av två unga människor och deras möte. Kanske är det just de där korta mötena med människor som passerar vår livsväg som lämnar de djupaste spåren inombords och som på ett osynligt sätt får våra liv att ändra riktning en smula.

MARIE LUNDQUIST, jurymedlem

MARIA KATERINE LARSSON

Tjugoårig psykologistuderande från Lund. Bor med katten Smeichel och har en förödande svaghet för androgyni.

Att skapa en verklighet som löper parallellt med livet, att göra en kopia så likt originalet att man inte själv kan skilja dem åt fast man iklätt sig konstnärens roll. Att måla två spegelbilder och inte veta vilken som styr den andra. Att göra dikt av verkligheten och verklighet av dikten. Och blanda livets djupa allvar med fantasi och galenskap.

Jag är en ensam mitt bland vänner, eller en vän bland de ensamma. En vem som helst. Eller alldeles speciell. Jag är min egen och jag räcker till åt alla. Skrivandet är mitt sätt att bjuda.

MOA-LINA CROALL

Bättre än Askersund

Det är nästan ingen här i dag fan va trist inte för att det vore roligare om det var folk jobbigt att snacka och den där jävla fnittertackan kan ju dra hon och hennes polare har ju suttit här hela dan och delat på en jävla kopp kaffe fan nu kommer nån och ska handla ta ditt jävla kaffe och kör upp det i arslet gubbjävel det blir tretton spänn tack så mycket tack ja ha en trevlig dag du med hur fan nu det ska gå till.

Jag var trött och bakfull. Vi hade gått ner till ölkaféet som låg mittemot Sofies lägenhet. Det var skönt att sitta där inne i värmen och röken när det spöregnade och var svinkallt ute. Sofie läste och jag såg mig förströtт omkring. Längst in i lokalen satt en kvinna med en hund under bordet. Vid ett annat bord satt en gubbe och läste Dagens Nyheter. Annars var det bara vi där. Och hon bakom disken. Hon stod och kedjerökte och fimpade ilsket i den överfyllda askkoppen. Hon kunde inte vara äldre än jag, men såg ganska sliten ut. Hon hade blekgrå novemberhy, nästan genomskinlig såg det ut som, tovigt brunt hår, stora blå ögon, osynliga ögonfransar, liten näsa och smal ljusrosa mun. Hon såg ut i lokalen med intensiv, hetsig, nästan aggressiv blick. Plötsligt mötte jag den. Något drogs ihop i mig och jag kände ett starkt obehag välla upp. Det kändes som om jag skulle kräkas. Jag svalde hårt.

Det var något bekant med hennes blick. Något som skrämde mig.

– Jag ska bara ta lite luft, avbröt jag Sofie och reste mig från stolen.

Det svartnade framför ögonen i några sekunder. Jag sprang ut i spöregnet. Det tryckte över bröstet, brusade i huvudet och jag hade svårt att andas. En olustig känsla for runt i magen. Jag slöt ögonen. Varför berörde hon mig på det sättet?

När jag kom in igen hade Sofie satt på sig sin kappa.

– Jag känner för att gå, sa hon. Följer du med?

Jag visste att hon i kassan såg på mig. Det var som om hennes blick åt sig in under min hud. Det började krypa i hela kroppen. Jag vågade inte se på henne. I stället satte jag snabbt på mig jackan, tog min väska och gick mot dörren. Precis innan dörren slog igen efter mig, vände jag mig om. Hon såg fortfarande på mig och höjde på ena ögonbrynet.

Va fan var det med henne hon såg skitskraj ut som om hon sett ett jävla spöke eller nåt och sen bara sprang hon ut det var som en jävla film kände förresten igen henne också hon kanske är skådis tänk om hon är nån jävla skådis som utnyttjade mig för att repa in sin roll eller nåt.

– Vad är det med dig? frågade Sofie när vi kom ut från kaféet.

– Det var den där tjejen … Tycker inte du att hon var konstig?

– Hon med hunden?

– Nej! Hon bakom disken.

Sofie ryckte på axlarna.

– Inte speciellt. Vad då då?

– Hennes blick …

Det ilade till i magen när jag sa det.

– Den var så jävla läskig.

– Vad då läskig?

– Jag vet inte. Skit samma.

Vi gick till videobutiken på hörnet och bråkade med ägaren, och när han ännu en gång vägrade att ta bort sina porrfilmer, gick vi på bio. Min känsla av obehag försvann inte. Över hela bioduken såg jag bara den där blicken, och när jag slöt ögonen blinkade den på min näthinna. Jag grep tag i Sofies arm.

– Vad är det? viskade hon irriterat.

– Jag måste gå ut.

Hon vände sig mot mig.

– Varför det?

– Jag mår illa.

– Ska jag följa med?

– Nej. Jag går hem. Vi får höras.

Jag vacklade ut, fick upp mobilen och ringde pappa.

– Får jag sova hos dig i natt?

Jag hörde att jag lät desperat.

– Har det hänt nåt? frågade han oroligt.

– Nej … Eller jo … Jag vet faktiskt inte. Jag vill inte vara själv i alla fall.

– Var är du? Ska jag hämta dig?

– Ja, tack. Om du orkar. Jag är på Kungstorget.

Han kom efter tio minuter. Jag hoppade in i bilen och började gråta hysteriskt.

– Men vad har hänt?

Han la sin hand på min axel.

– Jag vet inte, snyftade jag. Jag kan inte förklara … Jag är rädd … Fan, jag är så jävla rädd, pappa … Jag kan berätta på vägen …

Jag vet inte om han förstod någonting, det kändes som om jag bara sa fragment, och föll in i gråtattacker och skakningar emellan, sen nya fragment. Men bara att han var där lugnade mig. När vi kom in i hans lägenhet gjorde han te, bäddade ner mig i sängen, hämtade madrassen från garderoben och bäddade till sig själv. Jag somnade nästan direkt.

Klockan var halv sju när jag vaknade. Det var fortfarande mörkt ute. Jag kokade kaffe och gjorde frukost, gick in med en bricka och väckte pappa.

Han såg yrvaket på mig och log.

– Hej. Känns det bättre i dag?

– Ja, det var nog bara att jag var trött och bakfull i går. Det känns som en dröm. Eller ett absurt skämt.

– Du var rätt uppriven.

– Ja.

– Du kanske skulle gå dit igen. Och se hur det känns i dag?

– Men tänk om det känns likadant? sa jag tvekande. Vad gör jag då?

– Ringer mig!

Jag log.

– Kanske. Jag får se.

Det gick en vecka och jag undvek att gå dit. Jag jobbade över så mycket jag kunde, och när jag kom hem var jag oftast så trött att jag somnade framför teven.

På fredagen gick Sofie och jag ut. Sofie fick genast syn på sin gamla pojkvän och ville sitta vid hans bord. Hon satte sig mittemot honom och jag slog mig ner bredvid en kortklippt kille med stickad polotröja. Han hette Klas. Vi hade ganska trevligt, men efter en stund föreslog Klas att vi skulle gå till ett annat ställe, där några kompisar till honom skulle spela. Det var medlemsfest men varje medlem fick ta med sig någon, och han erbjöd mig att komma in med honom.

Klas, jag, Sofie och hennes gamla pojkvän delade på en taxi. När vi klev ur och jag såg stället började det snurra i huvudet. Vi kom in och jag gick darrande till ett bord så långt bort från bardisken som möjligt.

– Ska jag köpa nåt till dig? frågade Klas. En öl?

Jag nickade. Jag vågade inte lyfta blicken utan stirrade i bordet. Plötsligt kände jag mig iakttagen och såg upp. Tvärs över lokalen mötte jag hennes blick. Det högg till i mig. Jag vet inte hur länge vi såg på varandra, ingen vek undan med blicken. Och plötsligt visste jag vem hon var.

Nu är hon här igen skådisen ska jag va statist nu igen vad håller hon på med för jävla spel hon tittar så konstigt varför tittar hon så konstigt på mig?

Jag bestämde mig för att gå fram till henne.

I samma stund kom Klas tillbaka med två öl. Han gav en till mig.

– Tack, sa jag och drack upp halva.

Han såg roat på mig.

– Är du nervös?

– Nej, sa jag nervöst. Ölsugen.

Så drack jag upp resten.

– Jag ska köpa en till. Vill du ha en?

Han skrattade.

– Nej, tack, inte nu.

Jag nästan sprang fram till disken. Det var kö. Jag kallsvettades och stampade otåligt i golvet. Jag hade ingen aning om vad jag skulle säga, men jag visste att jag var tvungen.

Snart stod jag mitt framför henne. Hon såg på mig. Vi var tysta en lång stund.

– Det var länge sen, sa jag till slut.

Hon höjde på ögonbrynen.

– Ja. Verkligen jättelänge sen.

– Hur är det?

Hon såg plötsligt förvirrad ut.

– Det är bra … jävligt mycket folk.

– Och annars?

– Vad då annars?

Jag försökte låta självsäker:

– Ja, hur är det annars?

Hon såg konfunderat på mig, utan att svara.

– Kan jag få en öl? sa jag efter en stund.

Jag fick ölen, betalade och gick tillbaka till bordet.

Klas var inte där. Jag såg mig om efter honom, men kunde inte se honom någonstans. Däremot såg jag henne. Hon gick mot mitt bord. Mitt hjärta slog fortare. Hon ställde sig framför mig och spände blicken i mig.

– Vad fan vill du mig? frågade hon hetsigt. Varför glor du så konstigt hela tiden? Om du tror att jag tänker ställa upp som nån slags ovetande jävla motspelare så har du fått en jävla massa om bakfoten …

Den välbekanta känslan dök upp. Fruktan. Jag försökte hålla min röst stadig när jag sa:

– Motspelare?

– Ja, du verkar ju hålla på med nån jävla osynlig teater här inne … Du tittar konstigt, springer ut och in genom dörren, säger skumma grejer … Om du vill mig nåt kan du väl för fan fråga rakt ut och inte linda in dig i massa kryptiska spel!

Kände hon inte igen mig?

Det uppstod en spänd tystnad. Jag tände en cigarett. Kände att hon iakttog mig.

– Jag är inte så jävla van vid att en främling frågar mig ”hur det är annars”, sa hon.

Jag såg på henne och sakta gick det upp för mig att hon inte kände igen mig. Kunde det vara möjligt? Ja.

Det hade trots allt gått tio år. Det svindlade framför ögonen. Jag tog ett bloss och försökte samla mig.

– Måste inte du jobba? frågade jag så lugnt jag kunde.

– Nej, jag har slutat.

– Brukar du hänga här när du inte jobbar?

– Nej, jag tänkte gå hem. Men så kände jag för att snacka med dig, kanske få veta lite vad fan det är som pågår.

Jag bestämde mig för att försöka dölja både min rädsla och vem jag var.

– Vad heter du? frågade jag.

– Hur så?

– Jag bara undrar.

– Mira, sa hon. Vad heter du?

– Hanna.

Jag betraktade henne. Hon var så förändrad. Äldre, så klart, men det var något annat också. Jag visste inte vad.

Hon började skruva på sig och flacka med blicken.

– Vad fan är det? Nu kollar du så där konstigt igen!

Jag ryckte till.

– Vad då?

– Jag gillar inte din blick.

– Förlåt. Jag är full. Jag brukar fastna med blicken på folk då.

En hårslinga föll hela tiden ner i hennes ansikte. Hon kastade en snabb blick på mig.

– Är du härifrån eller? frågade hon.

– Nej. Stockholm.

– Vad tycker du om Göteborg då?

Skulle jag ge henne en ledtråd? Bättre än Askersund. Nej.

– Det är helt okej. Jag jobbar för mycket bara.

– Med vad då?

– Gamlingar.

Hon såg forskande på mig.

– Jag kände igen dig, trodde du var skådis.

– Det är jag inte.

– Nähä, då får jag väl be om ursäkt. Jag drar nu. Ha en fortsatt trevlig kväll, Hanna.

Så gick hon. Jag såg efter henne, visste inte hur allt kändes. I så många år hade jag fantiserat om hur det skulle vara att träffa henne igen. Jag hade in i minsta detalj planerat hur jag skulle bryta ner henne, och förgöra henne precis som hon förgjort mig. Nu var hon äntligen här och jag visste att jag inte skulle kunna släppa detta, släppa henne. Jag skulle tränga mig in i hennes liv, skapa mig en plats där, och sedan plocka isär och förstöra det så mycket jag kunde.

Drömde en mardröm om min klasslärarinna i mellanstadiet vi satt i ett rum och hon var arg och skällde på mig men jag kunde inte höra vad hon sa såg bara armarna gestikulera blicken se hårt på mig och mitt hjärta slog jag var så jävla rädd nu ligger jag här jag kan inte andas varför i helvete kan ingen komma och ta bort mig härifrån?

Jag gick till kaféet nästa dag. Hoppades att hon skulle jobba. Det gjorde hon inte. Jag bestämde mig för att ändå stanna och dricka en kopp kaffe. Jag satt och läste när någon knackade på min axel. Vände mig om och såg henne stå där.

– Hej, sa hon.

Det svindlade framför ögonen, som alltid när jag såg henne.

– Hej. Min röst darrade. Ska du jobba?

– Nej. Jag tänkte faktiskt se om … om du var här.

Hon rodnade.

– Skit samma. Jag drar igen.

– Nej, stanna, sa jag snabbt.

Hon satte sig mittemot mig, tände en cigarett och mumlade:

– Fan, jag drömde massa skit i natt … Skumma jävla grejer om min lärarinna i mellanstadiet …

Gunilla.

Ett starkt illamående kom över mig.

– Men vad fan, avbröt Mira sig själv. Varför snackar jag med dig om det? Förlåt.

Hon såg på mig.

– Bakfull?

Jag nickade. Illamåendevågen försvann.

– Du känner inte för att hitta på nåt? frågade hon, som i förbigående, utan att se på mig.

Det gjorde jag. Jag ville se hur hon bodde.

– Kan vi inte gå hem till dig? frågade jag.

Hon såg förvånat på mig.

– Varför det?

– Det vore kul.

Jag brukar alltid ha en bild i huvudet av hur det ska se ut där folk bor, anta vissa saker. Men när det gällde henne hade jag inga bilder. Möjligen ett vitt rum med få, opersonliga möbler, värmen avstängd och k-pistar hängande på väggarna.

Hon bodde fyra trappor upp. På dörren stod ”M. Lindström.”

Hallen var långsmal, trång och fylld av jackor, rockar och kappor i olika färger och stilar. Så kom vi in i det enda rummet. Det var ganska stort. Väggen var helt täckt med bilder, gamla planscher, tidningsurklipp, foton och tavlor. Från taket hängde en lampkrona av glas. I högra hörnet fanns en madrass och över hela golvet låg papper utspridda. Jag kände att min tändare låg i fickan.

Hon satte sig på madrassen och såg frågande på mig.

– Vad är det? sa hon.

– Ingenting, sa jag snabbt. Schyst rum.

Jag stod i dörren mellan hallen och rummet.

– Varför pratar du så?

– Hur då?

– Förbi mig. Prata med mig.

Hon förvirrade mig med denna plötsliga mjukhet, men det fanns inget sätt att fly. Det ville jag inte heller. Jag ville komma åt henne, innanför henne. Jag ville

spotta på henne, skrika åt henne, döda henne. Få henne att tappa fotfästet. Få henne att fatta vem jag var. Se henne rädd.

– Vad händer, Hanna? sa hon och kastade sig bakåt på madrassen, låg med öppna ögon och tittade i taket.

– Vad håller vi på med?

– Jag vet inte, sa jag och svalde, kramade tändaren.

– Varför ville du gå hit? frågade hon.

– För att jag ville förstå.

– Förstå vad då?

Jag svalde.

– Förstå … vem du är, kanske. Och varför du är den du är.

Hon sa ingenting, fortsatte bara att titta upp i taket. Sen vände hon sig på sidan och stödde sig på armbågen.

– Du måste inte stå där borta, sa hon.

– Jaså? Det trodde jag, sa jag kallt medan jag långsamt gick genom rummet. Jag satte mig på madrassen, ganska långt ifrån henne.

– Är du rädd för mig? frågade hon.

Jag såg föraktfullt på henne.

– Nej, inte särskilt.

– Jag fattar ingenting, sa hon tyst. Du tittar så konstigt och ibland ser du skitskraj ut, sen är du helt plötsligt kaxig och självsäker, och nu sitter du här på min jävla madrass och har sagt att du vill förstå vem jag är.

Jag insåg att det måste verka ganska konstigt från

hennes synvinkel.

– Jag är rädd för mig, sa hon knappt hörbart.

Sedan lite högre.

– Jag är rädd för mig. Du ville veta vem jag är? Har du lust att lära känna nån som vill ta livet av sig så fort hon är ensam?

Jag mötte hennes blick. I samma stund rann allt av mig. Plötsligt kunde jag bara se hur trött hon såg ut. Trött och ensam och tom. Tömd. Med mörka ringar under ögonen. Vad hade hänt med henne? Jag insåg att jag inte skulle kunna förgöra henne, för hon var redan förgjord. Konstigt nog kände jag ingen triumf över detta, jag kände mig bara helt otroligt sorgsen. Jag fick en konstig lust att krama henne.

– Varför vill du ta livet av dig? frågade jag lågt.

– För att jag stör mig på mig, för att jag har så jävla tråkigt med mig. För att allt jag gör när jag är själv är fult och falskt och fel.

– Vad gör du då?

– Spelar det nån roll?

– Jag vill veta.

– Och jag vill inte att du ska veta.

– Och jag kan inte bli vän med nån som inte kan berätta varför hon vill ta livet av sig så fort hon är ensam.

– Stick då.

– Jag vill inte.

– Men jag vill!

– Vill du?

– Sluta.

Hon tände en cigarett. Det märktes att hon var nervös; hon darrade på handen och rökte korta snabba bloss.

– Vad är du rädd för? frågade jag.

Hon såg intensivt på mig.

– Närhet, sa hon sammanbitet.

– Varför det?

– För om jag låter nån komma nära, kan den komma åt allt och ta det ifrån mig.

– Om den inte vill det då? Utgår du från att alla är ute efter att förstöra dig?

– Ja, vad fan ska jag annars utgå ifrån?

Jag kunde inte låta bli att fråga.

– Är det vad du själv är ute efter, att förstöra andra?

Hon svarade inte. Plötsligt log hon lite. Det måste ha varit första gången jag såg hennes leende. Det var väldigt fint.

– Du vet det va, Hanna, att jag är så jävla stark? sa hon.

– Ja, det förutsätter jag. Starkast av dom alla. Du har alltid varit överlevaren. Vinnaren. Visar du något annat sticker jag direkt.

– Ja.

– Så kan du ta livet av dig bäst du vill.

– Ja.

– Eftersom du är så stark.

Hon la handen över min mun.

– Tyst nu.

Hon log igen.

– Jag är dum, sa hon. Visst är jag så jävla dum?

– Ja.

Plötsligt var jag den starka, den som hade övertaget. Jag fattade inte hur det hade gått till.

– Måste vi bara prata om mig? frågade hon. Kan inte du berätta något om dig?

– Som vad då?

– Som vad som helst … som vad du tänker på … vad du gjort, som vem du är … som om du trivs med dig …

Jag ville säga:

– Jag är jag och jag har alltid velat vara jag, men du och ditt jävla följe har inte tillåtit mig. Det var på grund av er jag flyttade till en annan stad för att gå högstadiet, och där svalt jag bort min fetma till det du ser nu, och nu är det uppenbart att jag svalt mig till oigenkännlighet, och jag har hatat dig i hela mitt liv och borde verkligen göra det nu med, men jag kan inte. Det enda jag kan känna nu är att jag så jävla gärna vill krama dig, och jag vill att du ska krama mig tillbaka, krama resterna av den kropp du pekat på och skrattat åt.

Men det enda jag kunde få fram var:

– Känner du inte igen mig?

Sen sprang jag ut i hallen, tog skorna och jackan i handen och störtade gråtande ner för trapporna.

Nej nej nej nej inte nu igen inte så här vad sa hon var-

för gick hon inte en människa till som försvinner jag måste ha en lampa jag måste ha en lampa som lyser så jävla starkt lyser bort alla skuggor skit också inte nu jag orkar inte nu nej snälla jag är stark jag kan andas alltid andas får inte glömma att andas nu vänder det sig ut och in i magen igen inte en människa till som försvinner det gör ont fan hur kan det göra så här ont måste köpa en ny lampa måste ha nytt starkt ljus.

Längst ner i trappuppgången blev jag stående. Jag kunde bara känna en enda sak: jag vill inte gå.

Gick långsamt uppför trapporna. Knackade på hennes dörr. Det dröjde en stund. Sedan öppnade hon. Hennes ögon var svullna. Hon såg på mig. Länge. Och plötsligt förändrades hennes ansiktsuttryck. Det blev på något sätt förvridet. Hon stirrade på mig och gapade.

– Helvete, det är inte sant, sa hon långsamt med svag röst. Det får inte vara sant, får inte …

Hon började skaka.

– Jag kände fan inte igen dig … Inte förrän nu … när du har gråtit.

Hon sjönk ihop på golvet och skakade i hela kroppen. Helvete, helvete, helvete …, kved hon.

Mitt bland alla rockar och jackor låg Mira, skolans hårdaste tjej, överlevaren, vinnaren – i fosterställning, vaggande fram och tillbaka med händerna om huvudet, gråtande hejdlöst. Det var den perfekta bilden, den jag drömt och fantiserat om under alla dessa år.

Nu kunde jag bara gråta, lägga mig bakom henne på det kalla hallgolvet, och hålla mina armar om hennes skakande kropp. Hon viskade ”förlåt” om och om igen. Jag sträckte mig efter en röd kappa som låg en bit ifrån. Tog hennes lilla, varma hand i min. La den röda kappan över oss.

OMDÖME

Bättre än Askersund (bra titel!) berättar om hur den mobbade och mobbaren möts igen, långt senare. Äntligen bjuds tillfälle för den efterlängtade hämnden. Men hämnden känns inte längre lika ljuv som väntat. Genom att skickligt väva samman huvudpersonernas tankar med det yttre händelseförloppet dras läsaren snabbt in i detta drama om styrka och svaghet, och inte minst om rädsla – rädslan för närhet.

Moa-Lina Croall har återigen skrivit en gripande och skickligt uppbyggd novell om relationer (redan förra året fick hon ett hedersomnämnande i denna tävling).

Jag tror att vi i framtiden kommer att få se mer av Moa-Lina Croalls författarskap.

DAG HERNRIED, jurymedlem

MOA-LINA CROALL

Nitton år, går första året på Fridhem folkhögskolas skrivarlinje i Skåne. Påbörjar ständigt en massa projekt, men har svårt att avsluta stora saker, så det är mest låttexter och dikter som blir färdigskrivna. Skriver mestadels om förändringar och relationer, hur vi människor är och beter oss beroende på hur vi mår, var vi är och med vilka. Blir rockstjärna en vacker dag. Eller vegankock. När jag lärt mig laga mat. Och rest klart. Gjort mina filmer. Och skrivit alla memoarer. Då jävlar.

ANNELIS JOHANSON

Lilla vackra Anna

Blott en dag, ett ögonblick i sänder,
vilken tröst, vad än som kommer på.
Allt ju vilar i min Faders händer,
skulle jag, som barn, väl ängslas då?

När hon svängde mot bensinstationen såg hon dem. Clerasiltvättade finniga ansikten, fjuniga hakor och slitna gympaskor. Ljusa förväntansfulla barnögon som ideligen tittade bort mot vägkorsningen för att se om någon intressant och betydelsefull varelse hade vägarna förbi från skolan. Då skulle mopederna aldrig stå stilla och rösterna skulle ideligen göra uppror. De finniga ansiktena skulle ivrigt be om uppmärksamhet och de slitna skorna skulle slitas ännu mer då de släpades mot marken i allehanda försök att imponera med moped-sladdningar. Tjejerna skulle skratta oförstående och högstadiekillarnas ögon skulle lysa av glädje. Allt skulle vara som vanligt i den lilla staden vid macken efter skolan. När Anna kom förbi på sin skrangliga cykel kunde hon känna doften av snus, svett och billig parfym blandat med olja, avgaser och bensin. Det var en doft hon kände igen och hon tänkte inte nämnvärt på den. Som alltid tystnade killarna då hon passerade och stirrade stelt ner i marken. Men då hon inte längre såg dem följde de henne länge med blicken. De tyckte om att se hennes späda lilla uppenbarelse streta fram på

den alldeles för stora cykeln med trasiga ekrar och gammaldags dynamo. De älskade att se det tunna ljusbruna håret leka i vinden och glittra i solen hängandes ner över den beigefärgade stora koftan.

På pakethållaren var en svart axelväska hårt fastspänd och alla funderade de en stund över vad hon hade i den. Antagligen var det skolböcker, skåpsnycklar och en kam, men på något sätt kändes det som om hon hade den full av blommor. Eller stjärnor. Hon var en sådan som skulle kunna ha stjärnor i skolväskan. En tystlåten magisk ängel som förirrat sig ner till jorden av misstag. För att ge uttryck åt sina känslor brölade killarna lite mer och hetsade lite värre på varandra en stund. Svordomarna blev lite högre och mopedkonsterna än mer avancerade. Då den första tjejgruppen anlände hade känslostormarna lagt sig.

Anna lutade den gamla Crescentcykeln mot den stora almen vid grusgången upp till huset, och låste den omsorgsfullt. Hon lade nyckeln på sin plats i ytterfacket på väskan och började gå stilla genom allén upp mot huset. Hon lyssnade vaksamt efter ljud. Pianomusik. Men det var tyst. Repet runt hjärtat snörptes åt och alla sinnen skärptes. Hördes gråt? En bedövande, tryckande tystnad svarade. Ytterdörren stod öppen. Hallen var vit och stum, köket likaså. Hon gick in i salongen och såg efter i vitrinskåpet. Flaskan som varit halvfull i morse stod tom nu. Hon andades, svalde och svalde igen. Men då fick hon syn på gungan genom fönstret. Hon såg lyckliga bara ben som tog fart mot

skyn, mörka lockar och en lekfullt fladdrande gräddfärgad klänning. Mamma gungade. Då var allt bra. Dagen var lycklig. Repet runt hjärtat släppte sitt grepp. Hon sparkade av sig gympaskorna och slängde av sig koftan. De behövdes inte för vårsolen lyste varm. Hon tog några prövande steg ut på den nygrönskande gräsmattan och då hon märkte att den var fri från fukt och dagg sprang hon bort till sin mamma på gungan.

Mamma Marie. Lamesh. Mamman med efternamnet som skvallrade om att hon inte var härifrån. Att hennes rötter fanns i Frankrike. I den gamla staden Antibes på Rivieran strax söder om Nice där hon föddes, växte upp och gick i skolan. Där hon arbetade som servitris på en restaurang, ända tills den blonde konststuderande svenske bohemen dök upp och förändrade allt över en sommar. Plötsligt var hon konstnärsfru i en trea på Söder i Stockholm. Lägenheten var ljus och luftig med valv, öppen spis och burspråk. Förtrollande vacker och farligt dyr. Men Olas akvareller sålde och sommaren blev fantastisk. Hösten följde lika sagolik, men vintern blev förfärlig. Snön kunde visserligen gnistra trolskt ibland, men oftast var det kallt och Olas bruna manchesterjacka med pälskrage bet inte på kylan. Han köpte sjalar till henne från secondhandaffären på hörnet som hon virade kring huvudet. Han var så snäll i sina röda skinnstövlar och sin typiskt svenska John Lennon-frisyr. Men allt eftersom dagarna blev mörkare blev också fåran i Olas panna djupare. Han var tystare, blev mer tillbakadragen och sjalarna

blev allt billigare och sjaskigare. Till sist tog de slut.

Hon kunde inte hjälpa det, men oftare än ämnat drogs tankarna till sidenet på modevisningarna i Saint Tropez. Ibland fanns de där hela nätterna och ibland kunde hon känna doften av nygräddade baguetter och starka ostar med hemgjort rödvin. Hade det inte varit för det nya livet i magen hade den sista vintern i Stockholm blivit outhärdlig. Den vintern då inspirationen, pengarna och Olas livslåga blåstes ut.

Det enda tecknet på att han funnits var nu tretton år gammalt, och kom springande på lätta barnsben bland ljust gröna Smålandsbjörkar.

– Hej, sade hon, log och gav sin dotter en kram. Har du haft det bra i dag?

– Jadå, svarade Anna. Vi fick i läxa att upptäcka våren. Plocka vitsippor och skrika vårskrik. Som Ronja Rövardotter.

– Och Birk. Det vill jag också göra. Vi kan väl göra det tillsammans?

När skymningen sänkte sig den kvällen var alla vaser i huset fyllda av vitsippor och det doftade livfull vår överallt.

– Jag går nu, sade Marie och knäppte den ljusa vårkappan. Hon virade en himmelsblå sjal av silke runt halsen och målade läpparna mörkröda i den förgyllda hallspegeln.

– Jag ska försöka att inte bli så sen i kväll, fortsatte hon. Jag skyndar mig hem.

Moraklockan hann slå två den natten innan Marie

kom hem. På morgonen stod en ny flaska tom i hyllan i salongen. När Anna tassade förbi sin mammas sovrumsdörr på morgonen var den ordentligt stängd. Hon sov.

Anna gjorde frukost åt sig och slog sig ner vid det vitsippsprydda köksbordet. Hon tänkte på Ronja Rövardotter. Och hon tänkte på hur lycklig mamma sett ut då hon skrek i går. Själv hade hon också blivit översköljd av en våg med bubblande glädje. Sådär lycklig som man kan bli när man springer och plötsligt inser hur bra det är med ben. Vårskriken kunde ha fått Mattisborgen att rämna.

I dag var det tyst. Mamma skulle nog gråta när hon kom hem. I skolan fick de redogöra för sin läxa. Hur kändes det att skrika vårskrik och var hade de hittat sina vitsippor? Anna hade hittat sina i hagen nere vid sjön. Hon och hennes mamma hade hittat dem där. Den tjocka, lätt gråhåriga lärarinnan log när hon sade det. Hon tänkte nog att det måste varit en vacker syn att se Anna och hennes franska mamma plocka vitsippor i en småländsk kohage.

– Det är din mamma som är pianist på konserthuset, va? frågade hon.

Hon visste det redan. Hon hade hört det i personalrummet, men hon frågade i alla fall för hon ville att alla andra i klassen också skulle veta det. Hon ville nog egentligen helst se att alla elever var som Anna och hennes franska mamma. Lika snälla och duktiga, lika milda och vänliga. Lika perfekta. Efter lektionens slut

bad hon Anna stanna kvar och frågade sedan:

– Jag har hört att din mamma är från Frankrike, stämmer det?

– Ja. Jo, det stämmer. När hon var tjugotvå kom hon hit med pappa. Till Stockholm. Jag är född där. Men när han dog sen så flyttade vi till farfars föräldragård Änga. Och där har vi bott sedan dess.

– Vilken rörande historia, sade lärarinnan och torkade bort något som skulle föreställa en tår i ögonvrån. Men ni är tålmodiga och starka som klarat av det här. Din mamma är fullkomligt förtjusande.

Anna tänkte på att hennes mamma nog skulle gråta när hon kom hem.

– Hur som helst, orsaken till att jag frågar är att vi nu ska utvidga våra kunskaper om Europa i geografin. Och jag tänkte att din mamma kanske skulle vilja komma och berätta lite om Frankrike för oss. Det skulle vara fantastiskt givande och lärorikt. Oerhört stimulerande vad det gäller inblick om livet på kontinenten.

Anna log, nickade och sade:

– Jag ska fråga henne.

Sedan smet hon iväg så snabbt hon bara kunde. I dörren på vägen ut genom klassrummet mötte hon Daniel i 9A. Hon kunde hans telefonnummer utantill. Det var det många som kunde. Hon log lite när de gick förbi varandra. Daniel log inte tillbaka. Inte för att han inte ville, men han hade precis stoppat in snus så därför gick det inte.

Daniel höjde lite igenkännande på ögonbrynen

bara och hoppades att det skulle räcka för att hon skulle förstå. Förstå att det vad det enda han kunde göra mot den sötaste tjejen i världen. Andra tjejer däremot kunde han flirta med. Där visste han precis hur han skulle bete sig. Snacka lite coolt bara. Le någon gång ibland och dricka en jäkla massa öl. Sedan löste sig resten av sig självt. Det brukade aldrig vara några problem. Det var värre nu. Det var värre med den sötaste tjejen i världen som inte hade någon jacka utan bara en beige kofta. Som inte skrattade hysteriskt och aldrig köpte svarta djupt urringade linnen med smala axelband. Hon som åt mer än knäckebröd till lunch och som aldrig använde eyeliner. Det var värre med henne. Där löste sig ingenting av sig självt. För hon var ett barn. Och hon var vuxen. Och bägge delar samtidigt. Hur når man en sådan om man själv är mitt emellan?

Ute på skolgården vräkte sig ett gäng skatekillar i den nerklottrade träsoffan. Då och då plockade de upp en vattenpistol och sköt på förbipasserande. De flesta tjejerna fnissade och skrek och utbrast i ett utdraget ”Faaaan” när pudret i ansiktet började rinna. Bara en tjej i nian blev arg. Sofia. Mesen. Elevrepresentant i föräldrarådet och frivillig kandidat att spela fiol på lärarnas julfest.

– Kan ni lägga av, bad hon.

Killen med vattenpistolen flinade, spottade på asfalten och sade:

– Tjurig i dag? Har du mens eller?

Sofia svarade inte. Anna hörde episoden från skoltrappan och tvekade om hon inte skulle vända och gå in igen. Hjärtat bultade fortare. Hon kände sig rädd. Tänk om de skulle säga så till henne också, vad skulle hon svara då? Tänk om någon hörde. Tänk om killarna skulle skratta då de såg att hon blev generad och förödmjukad. Kanske tyckte de att hon var äcklig? Hon kände sig själv äcklad en gång i månaden. Smutsig och oren. Men det ville hon inte att någon annan skulle veta. Så därför gick hon fort förbi dem och hoppades att de inte skulle se henne. Men de sade inget. De sköt inte något vatten. De gjorde ingenting. Men hon sprang den sista biten nerför backen till cykeln. I fall de skulle ångra sig.

Vasen med vitsippor låg i skärvor på köksgolvet när hon kom hem. Alla blommorna var avbrutna vid stjälken och låg utspridda på den nedblötta mattan. Hon plockade upp dem en efter en och slängde dem i kompostspannen. Mamma kom in i köket. Hon hade mörka skuggor under ögonen och det mörka långa håret var risigt och okammat.

– Hej, sade hon.

– Hej, svarade Anna och samlade ihop skärvorna från golvet.

– Jag tappade den, sa mamma och lade armarna som skydd runt magen.

– Ja, sade Anna och torkade upp vattnet som runnit ut på mattan.

Mamma satte sig vid bordet, lade huvudet i hän-

derna, öppnade ett fönster och stängde det igen. Sedan började hon gråta. Anna gick fram till henne, kramade och klappade henne utan att säga något. Ord skulle inte hjälpa. Efter en stund var gråten över.

Hon brukade måla om kvällarna då hon var ensam. Hon målade sagor. Prinsar och prinsessor. Älvor och feer. Godisträd och snälla troll med kistor fulla av guld och ringar i öron och näsa. Sagor som ännu inte var skrivna. Sagor som ingen annan kände till. Ingen utom hon och Alex. Alex målade också sagor. Men de var mycket hemskare. Människor med grönmålade ansikten och svarta kläder. Brinnande hus. Barn som sprang utan händer. Gråtande pappor. Ibland målade han sin mamma också. När hon spelade fiol i trädgården med svarta vildvittror ovanför sig på himlen. Alex var bara sju år och kunde inte skriva ännu. Han pratade svenska nästan flytande, men kunde bara skriva två ord. Det ena var Alex, och det andra var Nato. Alex skrev Nato på alla sina teckningar. Ibland när de väntade på sina mammor som båda spelade på konserthuset visade de upp sina alster för varandra. Anna tyckte inte om att se Alex bilder. Men Alex tyckte om Annas. Han ville att hon skulle måla mera. Och det gjorde hon gärna. Varje kväll fanns det nya, skinande vita slott av marmor som väntade på att få skapas. Blomsterprunkande parker växte upp överallt. Igelkottar i rosa klänningar dansade på ängen och fåglar flög i kapp i den sommarljusa skyn. Allting var snällt och lyckligt och det goda segrade alltid. Som i livet. Det goda segrade

alltid. Aldrig. Alltid. Morgonen var en glad morgon. Mamma var uppe redan och hon hade lagat frukost.

– God morgon, min skatt, sade hon.

– Hej, sade Anna. Hur gick det i går?

– Bra. Jättebra. Och vet du vad? Jag fick ledigt i kväll. Konserten blev inställd för gästsolisten har fått influensa.

De gick på bio den kvällen. En amerikansk tårdrypande romantisk film som ingen av dem tyckte var bra. Men det spelade ingen roll. Anna höll sin mamma i handen under hela filmen. Det får man egentligen inte göra när man har fyllt tretton. Men där i mörkret var det ingen som såg. När filmen var slut väntade de till sist med att gå ut från biosalongen. De ville höra ledmotivet spelas en gång till. Det var det enda som var bra med hela filmen. Storbandsjazz från 30-talet fyllde den tomma, popcornluktande lokalen och fyra ben stod inte stilla. De dansade mellan bänkraderna. Marie var svettig i pannan och dansade med inlevelse.

– Jag skulle önska jag kunde dansa swing. Sådan där akrobatisk med volter och spagat, sade hon.

Vaktmästaren kom in och sade att nu fick de gå ut för han måste faktiskt stänga. Skrattande generat sprang de ut från bion och stannade inte förrän en kilometer senare. De hade kommit ner till ån. Utan att behöva säga något såg de på varandra och visste genast vad den andra tänkte. Maries hår lockade sig extremt kring ansiktet och hon var svettig på ryggen.

– Om man håller fast i den där grenen och lutar sig

fram kan man i alla fall bada fötterna, sade hon.

Anna nickade och förstod genast att grenen var för klen. Den skulle brista. Men då fanns det i alla fall ett skäl till varför de ramlat i med kläderna på om någon skulle se dem. De var tvungna att göra det samtidigt eftersom grenen bara skulle hålla en gång. De ställde sig ytterst ut på kanten och höll med lösa tag runt de sköra kvistarna. Det tog bara en sekund och sedan var de båda i vattnet. Det var iskallt. De skrek av förtjusning. En tant med en hund kom förbi och såg arg ut då hon såg en vuxen människa bete sig på det där viset. Ett yngre par som de kände igen från bion passerade hand i hand och frågade försiktigt om det inte var lite för tidigt för att bada redan.

– Inte ett dugg, sade Marie, dök och stänkte vatten på dem.

Tjejen blev sur och killen skrattade. Då blev tjejen ännu surare. Anna tänkte att om skatekillarna var här skulle de nog fråga om hon hade mens. Det gjorde dock inte Marie, som tur var. På vägen hem stannade de vid macken och köpte lösgodis för 26:50 som de genast åt upp. Killen i kassan undrade om det regnade ute när han såg hur blöta de var. Men när båda svarade nej stirrade han konstigt på dem. På vägen hem pratade de om Ola.

– Varför följde du med pappa så där med en gång. Du kände ju honom knappt? undrade Anna.

– Därför att jag älskade honom, förstås. Och så hade han sådan humor, svarade Marie. Jag höll på att

förgås av skratt redan första dagen vi träffades, och jag tänkte att så här kul kan jag aldrig få med någon människa igen så det är bäst att passa på. Och det var ju tur att jag gjorde det för annars hade jag aldrig fått träffa den mest fantastiska människan i världen. Hon som har sin pappas hår och sin mammas ögon och sitt eget underbara jag.

Mor och dotter kramade varandra.

– Vill du komma i morgon och berätta om Frankrike för oss på geografin? Min lärare bad mig fråga det i dag.

– Oj då, det var kort varsel. Men det kan jag väl göra. Jag måste bara förbereda mig lite i kväll. Ringa mamma och förhöra mig om dagsläget där borta vid Medelhavet. Jag undrar om vinrankorna blommar ännu?

Det var kallt på nedervåningen den morgonen. En fönsterruta låg krossad på golvet i salongen. En ny flaska stod tom i vitrinskåpet. Mamma satt på golvet, hopkrupen i lila sidennattlinne och grät. När hon fick syn på Anna slutade hon. Hon kippade efter andan, samlade sig och sade till sist:

– Den måste ha gått sönder i natt. Det blåste så förfärligt. Den kan ha suttit löst.

Anna nickade och plockade upp skärvorna från golvet och slängde dem i sophinken. Så länge flaskor stod tomma i skåpet i salongen skulle det alltid finnas krossat glas i Änga gård. Nu rann bara stilla tårar utmed mammas kinder.

– Jag ringde mamma i går kväll, sade hon. Louise har fått barn. Jag har blivit moster. Det blev en pojke.

Blicken befann sig långt borta. Många långa mil därifrån. Men ögonen var här. Och de var röda, söndergråtna och sorgsna. Anna strök henne över håret. Hon frågade inte varför mamma grät, för hon visste det redan. Hon visste att när längtan och saknad värker i hjärtat, då dränker man sorgen för att stå ut. Och då måste flaskor stå tomma. Och när mörkret kommer, och ångesten och ensamheten kväver, då spricker man till slut. Och då måste man krossa glas.

– Förlåt mig, Anna, sade hon. Förlåt mig för att jag är en sådan usel mamma.

– Du är inte usel. Du är världens bästa mamma.

Hon menade det.

– Min älskling. Min Anna. Lilla vackra Anna.

Daniel gick alltid till och från skolan. Han hade en cykel som var nästan ny, men den använde han i princip aldrig. Bara om det regnade. Han tyckte det var töntigt att cykla. Det gick inte ihop med hans image. Det var coolare att gå. Så bråttom hade man inte. Kom man försent så gjorde man. So what. Dessutom blev popstar-looken tydligare om han gick. Lite avvaktande, cool och med en väldig massa who cares-attityd. Håret höll sig också bättre om han gick. Det skulle han aldrig erkänna men så var det. Den mörka halvlånga popfrillan krävde mycket gelé om morgnarna, fastän målet var att få det att se så naturligt ut som möjligt.

Den tajta jackan var sliten och jeansen vita i sömmarna av sena nätter och vilt festande. Ändå hade han handlat dem båda på JC i går. Världens fynd. Såg ut som de kom från en sjaskig secondhandaffär för sammanlagt 1198 kronor. Men priset spelar ingen roll när det är attityden man vill åt. Popnörd är inne.

Fast egentligen lyssnade han mest på kommersiellt radioskval. Nynnade på veckans hitlåt och hade en bild av Britney Spears på insidan av sitt skåp i skolan. Who cares. Alla beundrade honom ändå, utan att ifrågasätta. Han hade haft flest tjejer på mellanstadiet. Pussat Linda i 9B när han bara var åtta. Druckit öl första gången på en klassfest i sexan och såg numera ut som om han var tjugo i stället för femton. Men även en brådmogen niondeklassare fick kämpa för att inte verka bry sig. Hur fort växer inte skogen upp kring det högsta trädet.

– Mamma kunde inte komma, sade Anna till sin geografilärare. Hon fick förhinder.

– Nämen så synd, svarade läraren. Men hon kanske kan komma en annan gång. Hoppas att det var något trevligt hon skulle göra i dag.

– Ja, sade Anna och skyndade sig därifrån.

Sagan var en duva den kvällen. En snövit duva som kunde flyga vart helst den ville. Även om vägen var många långa mil. Inga hinder fanns. Den var fri. Fri att flyga vart den ville. Ända till det som var långt borta. Den var hemma överallt. I hela himlen bodde duvan.

Människan har bara ett hem.

Fredagskväll. Lugnet rådde än så länge. Men om ett par timmar skulle mopederna surra. Nattarbetande poliser skulle köra omkring bland villakvarteren för att hålla utkik efter urspårade högstadiefester. Antagligen skulle ett par uppretade grannar ringa och klaga om för hög ljudvolym på musiken, och i värsta fall skulle de behöva avbryta festen och ringa de intet ont anande föräldrarna. Men förhoppningsvis skulle det aldrig inträffa. Troligtvis skulle varken föräldrar, polis eller grannar få vara med om när Sara hittade ett nytt strul, när Holm däckade kvart över nio eller när Lillen förstörde mikron. De skulle aldrig få höra eftersnacket på måndag morgon. Om vem som var fullast. Vem som hade hånglat mest. Vem som hade spytt. Vilka som hade varit där. Och vilka som inte hade varit det. Vilka som varit hemma hos sina föräldrar och småsyskon och tittat på *Sällskapsresan* i stället. Töntarna. De som bara drack läsk och alkoholfri cider. Som spelade flöjt på musikskolan och gick på alla kemilektioner. Som hade alla rätt på historiaförhöret och hade med sig båda sina föräldrar till utvecklingssamtalet. Båda sina föräldrar. Inte bara plastpappa. Utan båda sina riktiga föräldrar. Mamman som bakat pepparkakor till julavslutningen och pappan som förhörde franskaläxan. Föräldrarna som kom på alla bortamatcher och som gav sina barn regnkläder i julklapp. Och som erbjöd dem mat på helgen. Hemlagad. Köttbullar på mor-

mors recept. Lingonsylt. Potatis från landet och champinjonsås. Vaniljglass från GB. Hemlagad kolasås. Men ingen öl. Trygghet.

Daniel skulle stanna hemma i kväll. Han hade bestämt sig nu. Han tänkte inte bry sig om vad de andra sade. Han skulle nog få behålla sin status i alla fall. Han tänkte på Anna i sjuan. Hon skulle aldrig ha brytt sig om att gå dit. Hon var en sådan som gjorde vad hon själv ville. Plötsligt började han längta efter henne. Han skämdes lite över tanken, men så var det. Det var något med det här. Något han inte kunde kontrollera. Något han inte kunde förklara. Någonting stort. Han både tyckte om och inte tyckte om att känna så. Det värsta var nog att han tappade kontrollen. Han var inte stor och kaxig längre utan liten och hjälplös. Det var otäckt att känna så. För hennes skull. Hon var ju faktiskt bara en liten sjua som säkert tillhörde töntgänget. Han brukade se att hon gick ensam. Fast hon såg faktiskt inte ledsen ut över det. Nästan tvärtom. Konstigt nog. Att bli lämnad ensam vore nog det värsta man kunde tänka sig. Men hon såg nästan glad ut. Som om hon inte behövde någon. Själv behövde han alla. I alla fall deras beundran. Vad var han utan den? Han hade med fasa upptäckt att han hade skäggväxt för ett år sedan Han skämdes ända tills han hörde tjejerna med gillande röster kalla honom för man. De andra killarna såg upp till honom och han insåg att han kunde utnyttja situationen. Han började dricka kaffe dagli-

gen och tog ibland en cigg på maten. Sökte ideligen efter mansbeteenden som kunde göra honom attraktiv och populär, även om varje ny och ovan situation skrämde honom. Men han var fast besluten att ingen skulle få se hur liten han var inuti. Och ingen hade heller gjort det, förrän nu. Det var den där lilla tjejen igen. Hon såg rakt igenom honom. Utan att tveka såg hon rakt på honom och genomskådade. Som om hans själ var naken. Och liten så den knappt syntes.

På vägen hem från skolan hade han mött henne. Hon log mot honom. Hans hjärta bultade och han förlorade fotfästet. Vad var det för någonting? Han kände inte igen känslan alls. Han ville springa och gömma sig. Han blev generad. Hon var farlig. Men samtidigt älskade han att någon ville se på honom trots att själen var så liten.

Anna bläddrade i skolkatalogen tills hon fick fram den söndertittade bilden av Daniels klass. Hon hade mött honom i dag. Hon räknade tillfällena de stötte på varandra varje vecka. Han hade jeansjacka på bilden. Även fast de var inomhus. Håret hängde ner i ögonen och var medvetet långt och okammat. Pop-looken. Alla andra apade efter den, men bara Daniel fick fram den. Han hade solglasögon också. Inomhus. Blåtonade pilotglasögon Osäkerheten sken igenom. Men det var därför hon tyckte om honom. Han var så lite av det han utgav sig för att vara. Inte alls cool. Inte alls självständig. Inte ett dugg i centrum. Bara sårbar. Men han kämpade för att synas. Ihärdigt. Och det gjorde ho-

nom ouppnåelig. Han skulle vara så upptagen med att vara populär att han inte vågade möta verkligheten. Hon fick nöja sig med bilden i skolkatalogen.

Det ringde på dörren. Det var Alex. Han stirrade på Anna med sina bruna medelhavsögon och spände sina sjuåriga pojkarmar som om han tänkte studsa rakt upp i luften. Det lockiga mörka håret var rufsigt och okammat och han såg rätt så ilsken ut.

– Är mamma här? sade han med bosnisk brytning utan att hälsa. Gnisslar hon fiol nu igen?

Ögonen slog gnistor. Han tänkte minsann inte vänta längre. Hon borde varit hemma nu.

– Har du kollat hemma, Alex? frågade Anna.

Han sken upp.

– Nej. Jag har lekt med Pedro och Sebastian. Vi har byggt världens snabbaste racerlådbil av plåt. Jag ville att mamma skulle se den, men jag glömde kolla hemma först.

Sedan sprang han iväg. Anna blev stående kvar med leendet i halsen. Obehaget kom krypande. Hon hade målat så länge att hon glömt var klockan var.

Skymningen började falla nu. Hon borde inte vara ensam längre. De borde vara två nu. Flaskorna var inte tomma. Glaset var helt. Inga spår av ångest syntes. Men i köket rann det vatten. Och det var inga tårar längre. Det var floder. Hav. Oceaner. Stormen hade rasat och vindarna klöst, rivit, bitit, dragit, sårat, skadat, förstört. Man står vid stranden. Anar. Väntar. Vet vad som kan komma. Men jättevågen dröjer. Till slut

blir man så van att vänta att man inte tror att den kommer alls. Då går man därifrån en stund. Men då kommer den. Som ett rytande monster. Tar vad den vill. Skoningslöst. Själv är man för långt ifrån för att kunna göra något alls. Utom att undra. Är det Guds vilja det här? Varför hjälper han mig inte? Jag är bara människa. Jag kan inte hindra vågen. Smärtan. Inte hos någon annan. Det kan bara Gud. Varför hjälper han mig inte?

Mammas klänning var våt upp till axlarna och hon huttrade och var blå av köld.

– Jag snavade i sjön, sade hon. Jag kommer strax. Jag ska bara vila lite.

Anna nickade, tog en handduk och torkade upp vattnet från golvet. Sedan sprang hon. Sprang och sprang och sprang. Rädslan för stormen hade förstenat henne. Först nu vågade hon springa. Majsolen skimrade rosa och lät vinden leka med skira, späda björklöv. Koltrasten sjöng för en småländsk flicksjäl och Gud sände en ängel till jorden. Ängeln var sju år, brunögd och brunlockig och fanns till för en två huvud längre flicka. Ängeln kramade flickan så länge gråten varade.

– Dumma hemlängtan, sade han sedan.

Anna sjönk ihop på marken och kunde knappt andas. Ängeln satte sig ner bredvid henne och klappade henne på kinden.

– Hon tänkte simma, va?

Han väntade inte på svar.

– Jag såg henne. Hon tänkte simma längre ut än

hon når ner till botten. Men sen kom hon på att när simmet ta slut får hon vatten över huvudet, och då kommer Gud och hämtar henne som han gjorde med din pappa. Fast hon inte är gammal. Först ville hon det. Men sen ville hon inte. Och då vände hon. Hon är nog hungrig nu. Det är bäst att du går hem och ger henne smörgås. Godis också kanske. Om hon är ledsen.

Koltrasten sjöng fortfarande och Gud log. Stormen hade lagt sig. På stranden blev det ebb. Gud ville inte hämta någon i Ånga ännu.

I väskan klirrade en sexpack öl. Neptun. Sedan brorsan varit i Danmark. De andra killarna skulle bli imponerade. Han hade ingen lust att gå. Men kanske skulle de undra om han inte kom. Och det var det sista de fick göra. Aldrig undra. Aldrig ifrågasätta. Då var man dömd till undergång. Då såg alla barnasjälen i mannens kropp. Luftslottet skulle rasa. Det var bäst att hålla illusionen vid liv så länge man kunde. Hur fort växer inte skogen i kapp det högsta trädet? Och då syns man inte längre.

Från grinden såg de mamma laga mat i köket. Hon hade röd klänning, uppsatt hår och rödmålad mun. Hon såg glad ut. Hon lyssnade nog på Vivaldi. Det gör man när man är glad. Ängeln tog Anna i handen och sade:

– Vet du? Min mamma säger att Nangijala ligger i Bosnien. Vi ska flyga dit sedan när Gud har förvandlat

oss till fåglar. Jag ska bli havsörn. Eller kolibri. Som på Kalle Anka.

Anna gick ensam genom allén in i huset. Det var Vivaldi.

– Hej, sade mamma. Det är sommar snart. Känner du det?

Jo, det kände Anna. Isen inuti henne höll på att smälta.

– Ska vi gunga? sade hon.

Gungan i linden tog fart, lyfte och for iväg. Två duvor flög ut över himlen.

OMDÖME

Det här är berättelsen om en älskad mamma. Om en dotter som lever med sin mammas sorg och ångest över det liv som inte blev som mamman hade hoppats. Det är också berättelsen om en ung mans vånda inför kärleken och vuxenlivet, om den unga människans kamp att bli accepterad i en kravfylld tillvaro. Men livet är inte bara svart, här ryms också ljus och ett hopp om något nytt.

Annelis Johanson skriver en nära och varm prosa. Hon berättar sin historia på ett ömsint och sensibelt sätt.

INGER RAMQVIST, jurymedlem

ANNELIS JOHANSSON

är arton år, och går nu mitt sista år på samhällsprogrammet med samhällsinriktning i Ljungby. Jag ägnar min tid åt olika typer av dans och sång, och naturligtvis också till att skriva. Jag började skriva redan som liten, starkt inspirerad av Astrid Lindgren, och har sedan fort-

satt, då det mer och mer har övergått till ett stort behov av att uttrycka mig. Mina främsta inspirationskällor är naturen, klassisk musik, människor, samtiden, historien och livet.

Jag önskar mig en framtid där jag får syssla med teater, vilket intresserar mig mycket, samt författande. För mig är det nödvändigt att ständigt vattna själen.

SANDRA LUNDBERG

Självbiografi

(replik till Ferlinghetti)

Jag lever ett långsamt liv
i en stad som kallas Lund.
I Lund som kallas stad.
Cyklar, åker buss
försöker få tiden att gå.

Jag lever ett långsamt liv
i närheten av världens avgrund.
Ondskan väntar på mig
runt varje husknut.

Jag är svensk.
Jag är polsk.
Min uppväxt var förvirrande.
Jag åt sill på midsomrarna
och delade katolsk oblat på julaftnarna.

Min mormor försökte få mig
att be om kvällen men i stället
kröp jag ner under täcket i
skenet av en actionfilm på tv.
Jag drömde om att vara pojke.
Att gå i stora kläder och skjuta med pistol.

Jag fick en cd-skiva av min bror
när jag var tolv.

Jag lyssnade på den om och om igen
försökte hitta mig själv i texterna.
Jag började högstadiet
och försökte spela äldre än jag var.
Jag väntade på att tiden skulle skynda på.

Jag har sett sjuka och gamla sitta
insnöade på dammiga rum.
Jag har sett ungarna från granngården
vandalisera herr Svenssons blomstrande trädgård.
När jag stilla har lunkat förbi
med huvudet nedböjt
har helvetets onda andar grävt sig upp
genom asfalten och stirrat på mig
med sina tomma skrikande ögon.

Jag har sett människor blomstra
likt äppelträd i sina bästa år,
när jag vandrat längs fjärran kuster.
Jag har mött min morfars far
och min mormors bröder,
med blödande lungor och spräckta skallben,
i andra världskrigets trånga gränder
i hjärtat av Warszawa.
Jag har sett hundratals människor förintas
på min mormors läppar.

Jag har haft en idyllisk sommarstuga på landet.
Den var röd med vita knutar, och skogen runtom

låg som en matta knuten av höga tallar.
Min mor har alltid påstått att jag är egoistisk
och svår att tas med.
Det är nog lätt att missuppfatta mig som person
men ingen annan har någonsin sagt ifrån.
Jag har alltid varit envis envis envis.

Jag lever ett långsamt liv
i en stad som kallas Lund.
Kullerstensgatorna drar ihop sig framför mina
fötter
då jag söker efter skosnören att binda ihop
demonernas armar och ben med
så att de inte kan jaga mig om natten.

Jag är rädd.
Jag är ingen.
Jag vill vara vanlig.
Jag letar efter vardagen.
Jag har sett, hört, känt, smakat
på färgerna runtom mig.
Oron bubblar under huden.
Det fnittrande barnet pekar på mig
med anklagelser droppandes från dess finger.

Jag har väntat bland nakna människor
med blodiga käftar, som dansat runt mig i cirklar.
Jag vet inte om det var i rituellt syfte
men de slet av min tunga och brände min kropp.

Jag läser i handflatan att en ängel har dött.
I det röda rummet sitter en moder
med gråt i halsen.
På TV4:s nyheter pratar de
om slakt på Balkan.
Jag lyssnar inte.
Jag har redan hört.

Jag föddes i Sverige med ena foten i Polen.
Jag anförtrodde mig åt moder natur.
Nu försöker jag få tiden att gå.
Jag har glömt vad allting handlar om.

Jag lever ett långsamt liv
i en stad som kallas Lund.
I Lund som kallas stad.

OMDÖME

Om att ha rötterna i två kulturer handlar Sandra Lundbergs dikt *Självbiografi*. Hon beskriver en ung människas sökande efter sig själv i sin bakgrund och svårigheterna att hitta en egen plats i tillvaron. Texten präglas av en djupt personlig röst och är på samma gång roande och oroande. Formen – en dikt som replik till beatförfattaren Lawrence Ferlinghetti – passar väl ihop med det drastiska språket och livfulla innehållet.

JOHANNA BERGLUND, jurymedlem

SANDRA LUNDBERG

En sjutton år gammal tjej som bor i ”den lilla storstaden” Lund.

Hon läser andra året på medieprogrammet på Vipeholmsskolan, och drömmer om att en dag jobba som AD (art director) på en reklambyrå. Hon tycker om att skriva, teckna och att få dessa element att fungera som en helhet.

När hon i år för första gången hörde om Lilla Augustpriset, bestämde hon sig genast för att skicka in ett bidrag.

Bidraget var inspirerat både av Ferlinghetti och av hennes eget liv. Den här tjejens liv är mitt och hon är jag, Sandra Lundberg.

MOA LUNDGREN

Välkommen, glöm inte skoskydden

Jag känner inte att det regnar, jag ser bara dropparna slå hål på vattenpölarna bredvid mina steg. Det kommer att vara ett geggigt golv i dag. Finatanter och Finafarbröder med fina skor i krokodilskinn som de minsann vägrar att dölja i små blå skoblöjor. Eller revolutionära tonårstrotsiga kängor (vegetarian shoes) utan mål, som vägrar att inte göra avtryck.

Det spelar ingen roll vem det är, jag hatar när de bara klafsar in så där, utan någon hänsyn. Ofta gör de dessutom avtryck som tar lång tid att gnugga bort.

Skoskydden ligger direkt till vänster när man kommer in, och det är inte så svårt att ta på sig dem, och om man nu envisas med att inte göra det, så kan man åtminstone gå lite försiktigt, eftersom jag då skulle spara så mycket tid (för mycket?), på att slippa ägna dagarna åt att skura bort avtryck.

Det värsta är att det ska se ut som om ingen har varit där när jag är klar, det är tydligen ingen som förstår att den som går in som någon, inte kan gå ut som ingen. Jag önskar att de någon gång kunde tänka på den som ska städa efter dem, men jag antar att de har fullt upp med att städa ur sina egna hus, de tänker nog inte på att de gör avtryck, som någon annan blir tvungen att skura bort.

På aggressiviteten i fotavtrycken strax innanför dörren, kan jag se vilka som inte har knackat först,

oftast är det samma personer som också har slitit upp dörren, struntat i skoskydden, och spillt hett kaffe i en stor svart fläck, som stannar kvar och bränner i flera år. Golvet på läkarmottagningen är skårat, och det är i skarvarna mellan de olika plattorna som fläckarna är svårast att få bort. Nu, efter en tid, har jag lärt mig vilka fläckar som inte går att få bort och koncentrerar mig i stället på de nyare fläckarna, så att de inte hinner fastna. Men fortfarande händer det att jag försöker mig på fläckarna som jag vet aldrig kommer att försvinna.

Trots mödan med skoavtrycken, så finns det inget värre än de dagar när det inte finns några skoavtryck att skura bort. Jag menar, det är ju ändå mitt jobb. Ja, missförstå mig rätt, nu är det förstås inget som säger att man ska råna banker bara för att det finns poliser, men sanningen är ju faktiskt den att jag skulle inte ha något jobb om krokodiltanterna och tonårsrebellerna inte lämnade några spår efter sig. När allt är kliniskt rent, vitt, tomt, när golvet inte är vidrört mer än av dammet, då letar jag efter spår, letar efter något som jag kan ge min tid till. Ibland går det så långt att jag faktiskt klampar in med mina egna rebelliska kängor och gör egna fula avtryck, som jag sen kan skura bort, bara för att visa för mig själv att jag faktiskt kan.

Att jag faktiskt går.

Det är många som tror att mitt arbete saknar spänning. Jag vet inte om de med det menar att jag inte träffar människor i mitt jobb. Om de visste hur många

steg jag ser varje dag. Att mitt jobb sedan är att sudda ut stegen, och att min längtan dagar som denna är att de inte ska bry sig om att göra några fotspår, det är en annan sak.

Det finns andra spänningar också. Min tid mäts just nu i förbrukade britsrullar. När det är dags att byta britsrulle, så vet jag att jag har blivit äldre, lite som en födelsedag. Det är kanske därför det blir så spännande.

Spännande är också när en flaska rengöringsmedel tar slut. Som häromdagen, Sanitetsrent tror jag det hette. Det var en väldigt tråkig flaska, vit, med stor ful etikett, och dessutom luktade den ingenting heller. Intetsägande. Så förra gången öste jag på lite extra för att den skulle ta slut. I dag ska jag öppna en ny flaska som är flashigt limegrön med en lika flashig logga på, namnet på flaskan är något jättemultinationellt och lika jättespännande namn, såsom Ajax flowerpower eller något liknande, vilket är en väldigt stor skillnad om man jämför med Sanitetsrent. Det stod också att det skulle lukta som en vårbukett, vilket ju passar extra bra i en blöt och intetsägande marsmånad.

Ja, ni kanske tycker att jag verkar ha ett till synes tråkigt liv, men konsten är bara att kunna göra det man lever i till just liv.

Det gör jag genom silverfiskekvationer.

Silverfiskekvationerna är inte så värst komplicerade. De går ut på att jag först gissar hur många silverfiskar jag kommer att träffa den dagen, sedan räknar jag ut skillnaden till det verkliga värdet. Om skillnaden

är ett eller mindre så belönar jag mig med att ta bussen hem. Om skillnaden är två eller fler så straffar jag mig själv med att gå eller cykla. Det är dock en ganska mild bestraffning eftersom jag har ungefär en halvtimmes promenad hem, och det är mest en ekonomisk fråga. Men också ett sätt att göra liv.

En vän som var med mig en gång när jag var ledsen, och försökte hjälpa mig att gnugga bort samma fotsteg som jag har försökt gnugga bort tusen gånger förut, påpekade, alldeles riktigt, att på hinkarna med använda och nya skoskydd, så står det på den ena hinken "Nya skoskydd" vilket är fullt förståeligt. Men på den andra hinken står det inte "Använda skoskydd", som man kanske skulle tänka sig var logiskt, utan "Begagnade skoskydd".

Begagnade skoskydd?

Tanken hade aldrig slagit mig förrän då, men det är ju ganska absurt skrivet. Jag menar, hur långt ska vi gå i denna valfrihetsdesperation? Det räcker tydligen inte med att man ska välja Nokia eller Ericson, Volvo eller Saab, kött eller inte kött, Daim eller Snickers. Man ska alltså också välja ifall man vill ha nya eller begagnade skoskydd.

I och för sig, så kanske inte tanken är så dum, det finns ju alltid människor som går på andras fötter och använder andras skor.

Men ändå.

Dessutom brukar de begagnade skoskydden vara

väldigt slitna. De håller inte så länge, och det tycks ju vara onödigt att gömma sina skor i någon annans redan använda skoskydd, när man kan ta ett par nya. Men det är ju återvinningens tid.

För övrigt frågade samma vän om det var jag som tog hem och tvättade alla begagnade skydden. Jag log lite åt honom och förklarade att man slänger dem gamla skydden, och köper nya sen. Han såg lite besviken ut, men jag försökte förklara för honom att det vore ännu konstigare än att skura bort andras steg, konstigare än konstigast att ta hem alla stegen, och sen tvätta dem. Då skulle ju hela idén med att slippa städa bort människor gå förlorad.

Jag tror inte att han någonsin riktigt förstod.

Han mumlade något om att det var slöseri med plast.

Och han har nog rätt.

Plast är nog det vi skulle få svårast att klara oss utan.

Speglarna är oftast det som känns mest onödigt att tvätta. Jag har fått mig tillsagt att speglarna ska tvättas en gång i veckan.

Liksom hallå.

Vad skulle de bli smutsiga av? Trötta och matta av att reflektera alla ansikten? De flesta känner nog ändå inte igen sin spegelbild, därför skulle de inte heller märka ifall spegeln såg lite blek och dammig ut. Förmodligen skulle de bara sucka lite uppgivet och förkla-

ra sig själva lite blekare och dammigare än vanligt, och det kan vara rätt åt dem när de envisas med att inte ta på sig skoskydden. Därför står jag inför ett dilemma. Eftersom spegeltvätten ändå räknas som en tämligen ovanlig, och därför ganska spännande syssla, och eftersom det är en en-gång-i-veckan-händelse, till skillnad från majoriteten av händelser som är en-gång-per-dag-händelser, så står jag mellan att få min hämnd på krokodilskinnstanterna och tonårsrebellerna, och mellan att få min spänning uppfylld.

Nu har jag nått en kompromiss med mig själv och tvättar speglarna varannan vecka. Då får jag både hämnd och spänning. Det låter nästan som en Hollywoodfilm. Hämnd och spänning alltså.

Säg någon som inte velat att ens liv skulle vara så spännande som i Hollywoodfilmerna. Tänk vad lätt det kan vara.

Det händer att det är andra saker än britsrullar och nya rengöringsmedel som försöker imponera på mig.

Han.
Brukar jag också försöka göra liv av.
Vi pratade lite i telefon i går. Eller,
vi och vi.
Nu vet jag väl inte exakt om det var
jag
eller
någon
som han pratade med.

Jag vet heller inte om det spelar så stor roll för spänningen vem av dem det var.

Det konstiga är att ju närmare han kommer, desto mindre spännande blir han. Det är för mig ologiskt. Nu kan man givetvis inte jämföra allt med britsrullar och Hollywoodfilmer, men om man nu ska använda sig av de två nu välkända exemplen, så gäller ju det för båda att ju närmare man kommer slutet, desto mer spännande blir det.

Vi kanske inte är på väg mot slutet.

Vi kanske är i reklampausen, och de brukar ju inte vara speciellt upphetsande.

Hur som helst tänkte jag gnaga lite på hans hjärta. Om det är äckligt kan jag spotta ut det i en av de stora svarta sopsäckarna där jag slänger alla mindre soppåsar. När den stora blir full så knyter jag åt den ordentligt och slänger iväg den i soprummet där alla andra sopsäckar ligger och väntar på att någon ska hämta dem.

Regnet slår hårdare på vattenpölarna
och jag
tittar upp.
Snart dags att börja gissa silverfiskar.
Gräver efter nycklarna som jag får upp med kalla fingrar.

Välkommen. Glöm inte skoskydden.

OMDÖME

Hur sätter man guldkant på det allra vardagligaste vardagliga? I den här omedelbara texten får läsaren en inblick i hur monoton sjukhusstädning kan förgyllas och rentav skänka lite spänning. Som läsare gläder man sig åt att så mycket ryms i den korta texten, att författaren har funnit den rätta ironiskt fundersamma tonen. *Välkommen, glöm inte skoskydden* är en filosofiskt realistisk och poetisk satir i komprimerad form.

SUZANNE ÖHMAN-SUNDÉN, jurymedlem

MOA LUNDGREN

Jag är sjutton år, och går förhoppningsvis sista året på Spunk-gymnasiet i Uppsala, som är ett gymnasium för självstudier och elevinflytande. Jag engagerar mig i politik och djurrätt, tycker om musik, att skriva, spela teater, träffa nytt och gammalt folk, och flera andra grejer. Efter gymnasiet hoppas jag på att kunna röra på mig och komma ifrån Uppsala.

”Om orsak föregår verkan och all materia lyder under bestämda naturvetenskapliga lagar, så uppstår följande skrämmande tanke: även vår hjärna består ju av materia, och det finns ingen anledning att tro att andra lagar skulle gälla för materian inuti våra huvuden än för materian i övrigt.”

JON JORDÅS
(1: pris i Facklitterära klassen)

”Lär man någonsin känna någon annan helt och hållet? Jag minns att jag en gång tittade på mamma och plötsligt såg henne som en helt främmande människa. Jag var väl sju eller åtta, och jag började gråta när jag förstod att hon inte bara var min mamma, utan också en egen person med tankar och känslor som var mig totalt okända.”

MARIA KATERINE LARSSON
(1:a pris i Skönlitterära klassen)

Citaten är hämtade ur vinnarbidragen till Lilla Augustpriset 2001.

Ungefär 500 bidrag har kommit in till årets tävling, som är den åttonde i ordningen. De har gett juryn ett spännande och stimulerande arbete.

Följande skribenter har fått hedersomnämnande:

ELIN GRELSSON, JENNY HULT,
MOA LINA GROALL, ANNELIS JOHANSSON